

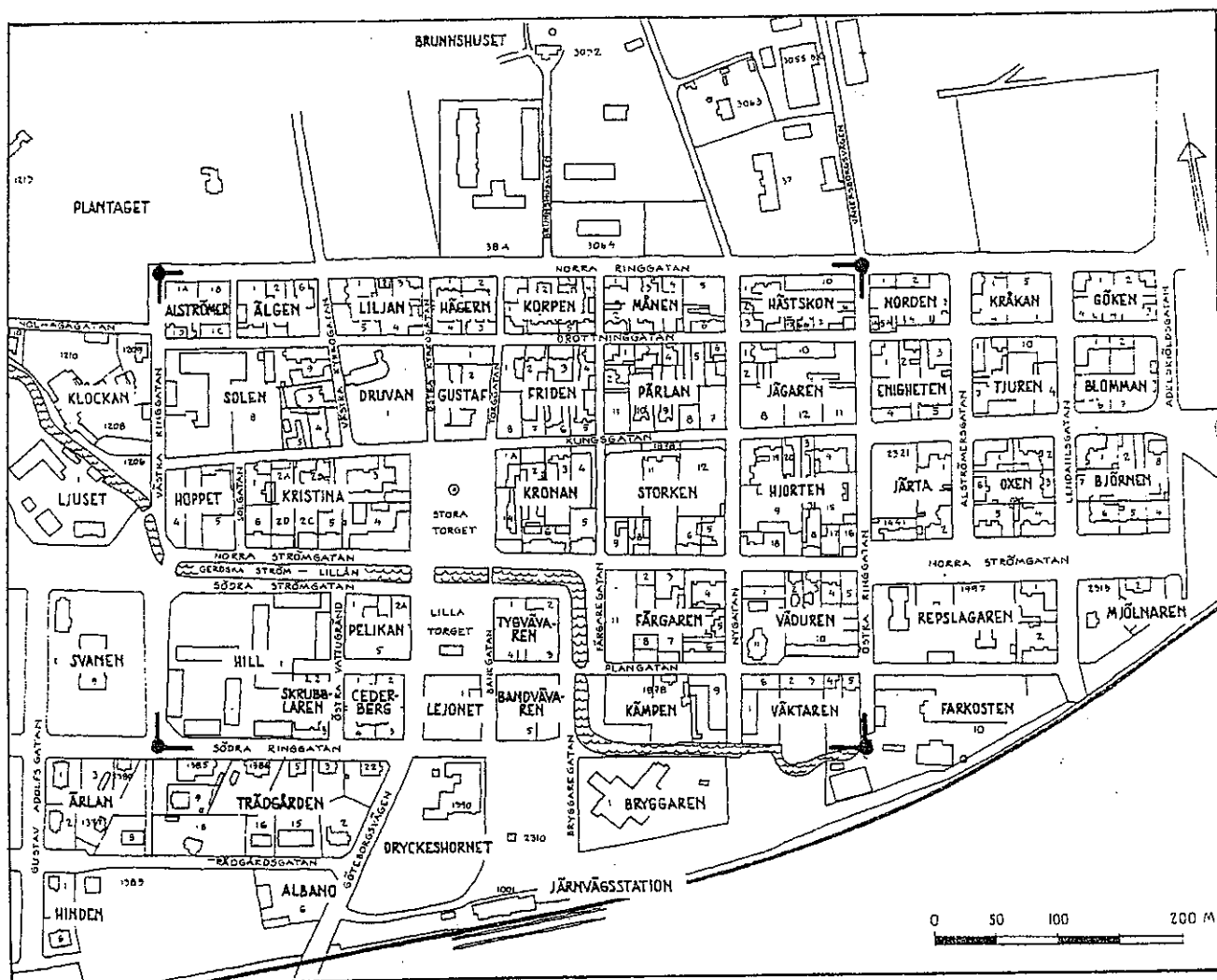
FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR
ALINGSÅS STADSKÄRNA

UTFORMNINGSPROGRAM

Råd och riktlinjer

Juni 1996
REVIDERAD MAJ 2000

Adresskarta med kvarters- och gatunamn.

 Avgränsning gamla staden

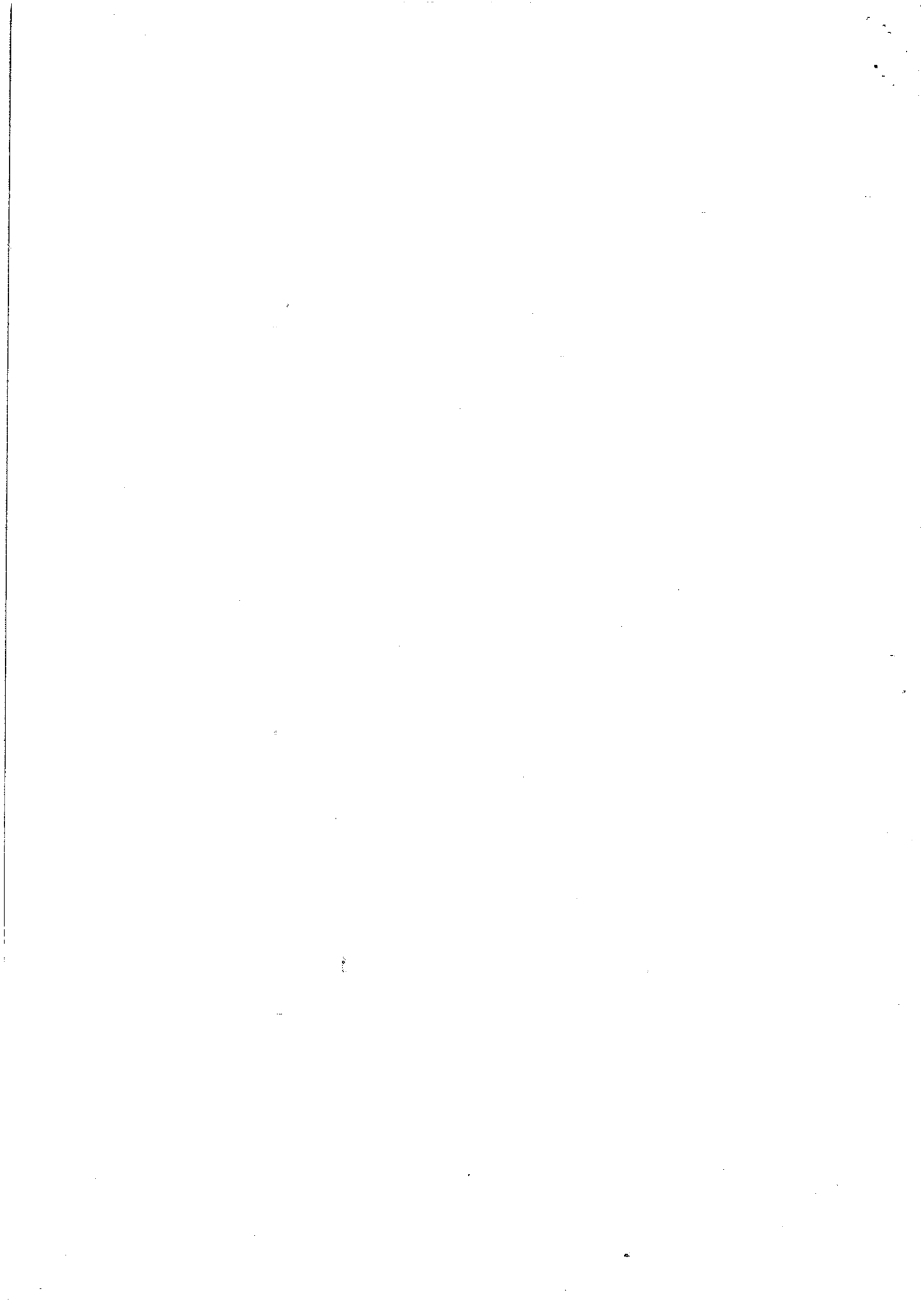
Utformningsprogrammet är utarbetat av en arbetsgrupp inom ramen för arbetet med fördjupad översiktsplan för stadskärnan. Följande personer har medverkat:

- Edit Ugrai, tekniska kontoret
- Per-Olof Bender, tekniska kontoret
- Magnus Borglund, White arkitekter AB
- Torbjörn Eliasson, White design AB
- Lennart Widén, stadsarkitektkontoret
- Anders Berglund, stadsarkitektkontoret

Värdefulla synpunkter på arbetet har lämnats av före museichefen Per-Henrik Rosenström, nuvarande museichefen Karin Walhammar och bygglovarkitekten Ola Ljungman.

Foto: Alingsås museum,
Stadsarkitektkontoret,
White Arkitekter AB.

Illustrationer: White Arkitekter AB.

INNEHÅLL

	SID
INLEDNING	3
<u>KARAKTÄRISERING</u>	<u>4</u>
Stadsplanen	4
Torgen	5
Parkerna	6
Gerdska ström/Lillån	7
Gamla staden/gator, platser, kvarter	8
Nya staden/gator, platser, kvarter	8
Bebyggelsen	9
Gårdarna	12
Konstnärlig utsmyckning	12
<u>PLANFÖRUTSÄTTNINGAR</u>	<u>13</u>
Översiktsplanen/rekommendationer	13
Särskilda miljöer och byggnader	14
Detaljplaner/utformningsbestämmelser	15
<u>UTFORMNING AV GATOR OCH PLATSER</u>	<u>16</u>
Markbehandling - principer	17
Gatans möbler	18
Uteserveringar	20
Mindre allmänna byggnader	21
Skyltar	22
Belysning	24
Torgen	26
Parkerna	26
Lillån - programskiss	28
Gamla staden - programskiss	30
Nya staden - programskiss	34
<u>UTFORMNING AV KVARTEREN</u>	<u>36</u>
Fastighetsindelning	36
Byggnader - om- och tillbyggnad	36
Byggnader - nybyggnad	38
Gårdar	41
<u>KONSTNÄRLIG UTSMYCKNING</u>	<u>42</u>
<u>MER ATT LÄSA</u>	<u>43</u>

INLEDNING

*20år | Områdesplanen för stadskärnan har hunnit bli 15*år och det är dags att presentera en ny fördjupad översiktsplan. Detta program är en bilaga till översiktsplanen och skall liksom tidigare råd och riktlinjer tjäna som vägledning vid all utformning.

Råd och riktlinjer från 1980 handlade till största delen om kvarteren och dess bebyggelse. Det är också där de största förändringarna skett till idag, varvid råd och riktlinjer varit en bra ledstång.

Utformningsprogrammet lägger därför tonvikten på de offentliga rummen, där mycket återstår att göra. Gator, torg, parker och vatten utgör stommen i "trivsamma trästan" och måste vårdas lika ömt som kvarteren för att upplevelsen av helheten skall bli positiv. I de offentliga rummen ingår också dess väggar(husfasader, skyltar, mm) och tak(flaggspel, belysning, mm), varför en samverkan mellan kommun och fastighetsägare är viktig.

*kommunledningskontoret, miljöskyddskontoret m.fl. | Tekniska nämnden har ansvaret för merparten av de offentliga rummen; allmän plats i detaljplan. I samverkan med kultur och fritid samt stadsarkitektkontoret*projekterar och utför tekniska kontoret förändringar.

För kvarteren ansvarar respektive fastighetsägare, men också näringsidkare och andra hyresgäster spelar en viktig roll vid förändringar.

Byggnadsnämnden handlägger detaljplaner och bygglov - vari ingår råd och anvisningar, samråd med kultur och fritid, länsmuséet, länsstyrelsen, m fl.

Utformningsprogrammet syftar dels till att allmänt ge berörda förvaltningar och enskilda idéer, råd och riktlinjer vid utformningen av bebyggelse och yttre miljö, dels till att ge byggnadsnämnden anvisningar för tillämpningen av Plan- och bygglagens 3:e kapitel. Men kanske framför allt till att stimulera ett konstruktivt samarbete mellan olika aktörer i stadskärnan.

Programmet ger vägledning vid successiva förändringar mot en långsiktig målbild.

Tillsammans gör vi vår stadskärna trivsammare!

Alingsås i juni 1996
KOMMUNSTYRELSEN

KARAKTÄRISERING

STADSPLANEN

Alingsås blev stad 1619. Den äldsta tillgängliga stadsplanen är emellertid Wilhelm Kruses karta från 1726. 1749 eldhärjades staden och 1750 upprättade J. Striedbeck en mer strikt rutnätsplan med en omgrävd Gerdiska ström. I Forsells kopparstick från 1761 är att betrakta som en "idealplan" och blev ej genomförd fullt ut. Många idéer går dock att avläsa i den stadsplan som magistraten fastställde 1773 och som lade fast rutnätsstaden inom ringgatorna. 1779 brann staden på nytt och återuppbyggdes enligt den fastställda planen.

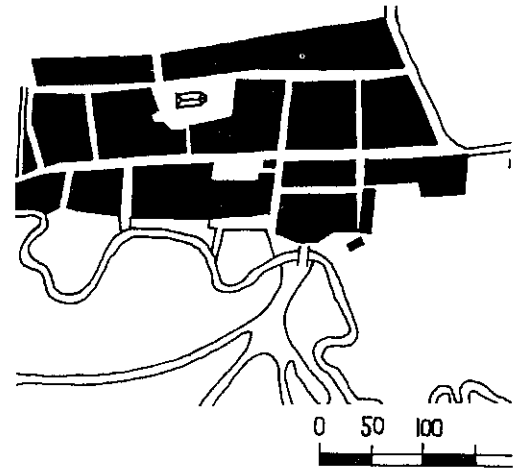
Manufakturtidens stadsplan höll sig funktionsduglig till 1870-talet, då man föreslog en utvidgning av i första hand bostadsbebyggelsen i östlig och västlig riktning genom en utvidgning av rutnätet. Den nya planen, utarbetad av Th Wästfelt, fastställdes 1878 och karaktäriseras av breda, trädplanterade gator. Planen genomfördes i öster fram till Adelsköldsgatan, medan utvidgningen i väster och mot järnvägen endast delvis genomfördes enligt planen.

Runt sekelskiftet 1900 ökade utbyggnadstakten och även områden utanför Wästfelts plan började bebyggas. Söder om järnvägen uppfördes verkstäder och mindre industrier. I området vid Stampens kvarn byggdes arbetarbostäder. 1909 fick Alingsås sin första moderna stadsplan, upprättad av Albert Liljenberg. Stadskärnan fick en ny plan 1947, vilken bl a innebar att Kungsgatan skulle breddas i hela sin längd och ny trevåningsbebyggelse skulle uppföras. Dessa tankar levde vidare i planer fram till mitten av 1970-talet.

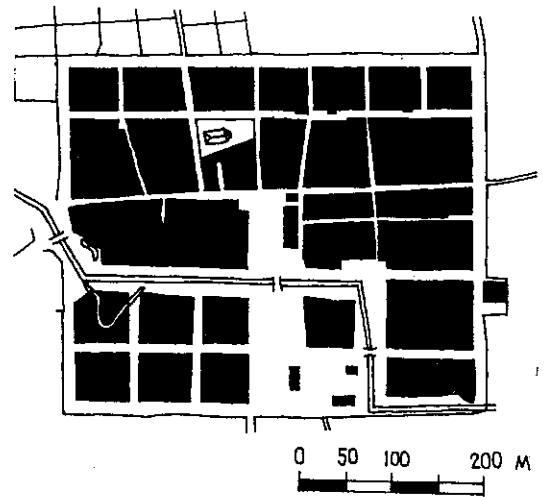
1976 gjordes en kulturhistorisk inventering och arbetet med en ny områdesplan påbörjades. Planen antogs 1980 och innebar ett helt nytt synsätt på stadskärnans utveckling. Planen har under 1980-talet följts upp med nya detaljplaner för i stort sett hela stadskärnan, där bevarandenaspekterna fått stor tyngd. Rutnätet har utvidgats mot järnvägen, som idag utgör stadskärnans södra gräns.

Rutnätsstaden inom Ringgatorna består än idag av sluten kvartersbebyggelse, medan tilläggen i öster och söder har en mer öppen karaktär. Ringgatornas allékoncept finns tydligast kvar i Norra Ringgatan, men delar kan skönjas också i övriga.

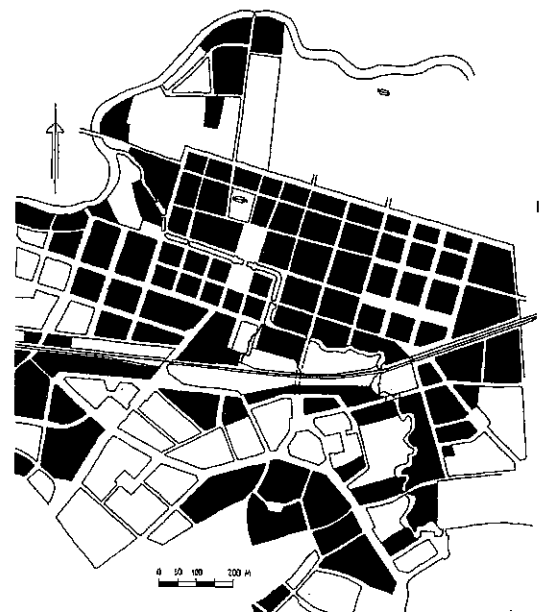
Samspelet mellan byggnader, vegetation, beläggningar på gatu- och torgytor, belysning och de offentliga rummens "möbler" är viktigt för miljöns kulturhistoriska värde. Det gäller samtliga nedan beskrivna delar i staden.

Alingsås 1726, W Kruse

Alingsås 1750, J Striedbeck

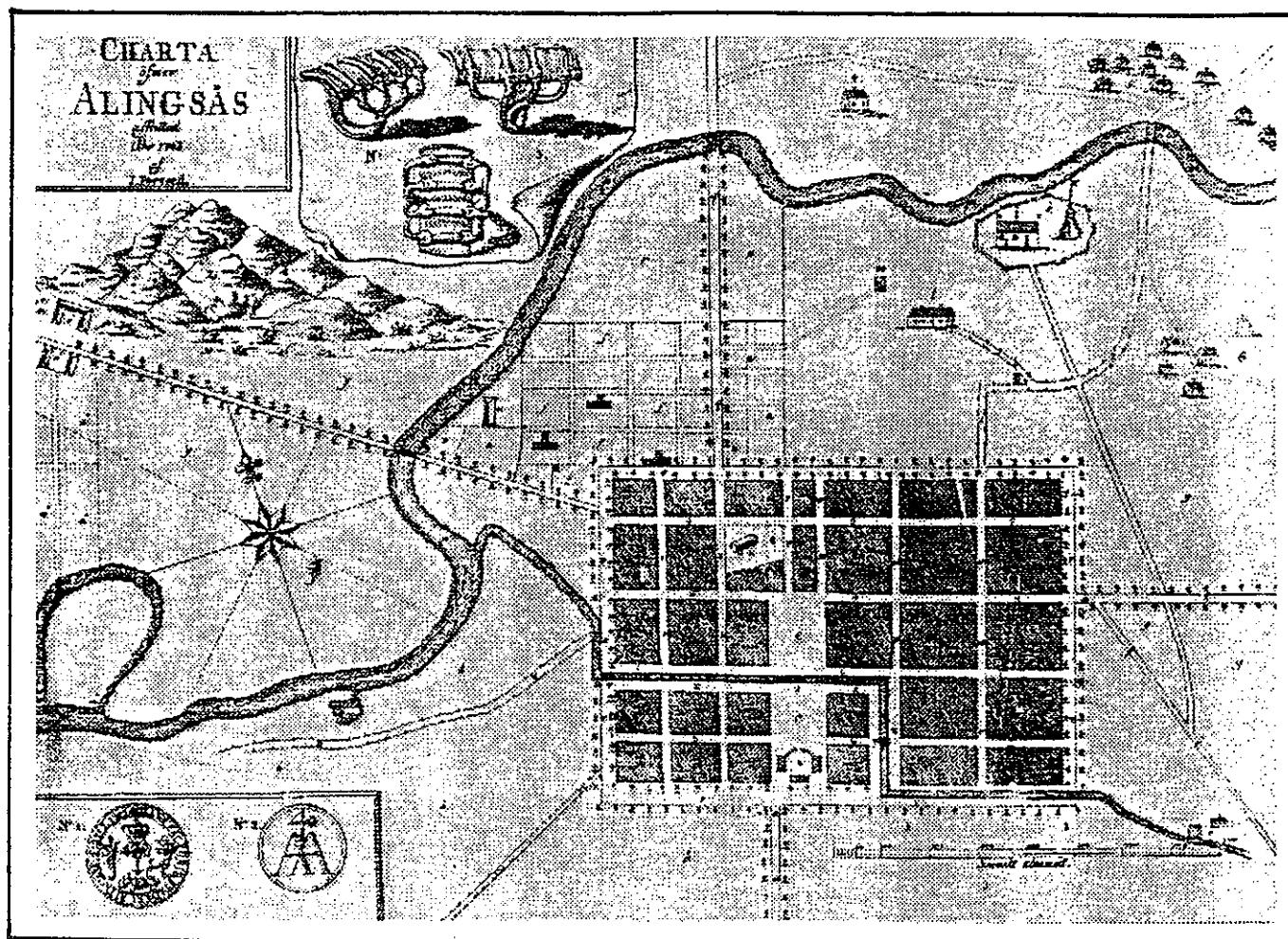
Alingsås 1909, A Liljenberg

TORGEN

Fram till mitten av 1700-talet var stadens torg endast en utvidgning av Kungsgatan. I samband med omgrävningen av Gerdiska ström lades nuvarande Stora och Lilla torget ut. I början av 1800-talet knöts torgen samman med en centralt belägen bro och vadställen på ömse sidor. Stora torget stensattes vid denna tid, medan Lilla torget ("Trätorget") stensattes först på 1860-talet i samband med förbättringsarbeten på Gerdiska ströms stenkajer. På båda torgen lades "pigtramp" utmed husfasaderna samt i diagonaler mot Torgbron. Stora torget renodlades som marknadsplats och Lilla torget blev på 1940-talet kommunikationscentrum (buss- och taxistation) med den karaktäristiska "Svampen" centralt placerad. Vid samma tid byggdes den separata gångbron, som ersatte det gamla vadstället i Torggatans förlängning. På 1960-talet omgestaltades stora delar av torgen; Torgbron revs och ersattes med en ny bilbro väster därom. Den äldre belysningen ersattes med modern vägbelysning. På Lilla torget byggdes den tidstypiska "kiosklådan" och mot Gerdiska ström anlades planteringar, som idag vuxit sig så höga att sambanden mellan torgen gått förlorad. Av den tidigare marktäckningen finns idag endast kullerstenen på Stora torgets inre del kvar.

Torgen 1927, flygfoto

I Forsells kopparstick från 1761, "idealplan" för gamla staden

PARKERNA

I de äldre stadsplanerna finns inga egentliga parker utlagda. I Wästfelts plan från 1878 finns dock Järtas park antydd, men i Liljenbergs plan från 1909 är kvarteret bebyggt. Å andra sidan visar Liljenbergs plan en park framför stationen. Museiparken - eller kvarteret Lejonet - var privat trädgård till mitten av 1920-talet. Den enda allmänt tillgängliga grönytan i äldre tider var kyrkogården vid Stadskyrkan - nu Christinæ kyrka och Kyrkoplan.

Järtas park

Hovrättsrådet F R Järta testamenterade 1882 jordlotten vid sin bostad till staden att ordna och underhålla som allmän park. Det var dock först efter 1910 som parken anlades. 1964 gjordes vissa nyanläggningar och 1966 sattes Åke Thornblads "Lek med boll" upp. Trots parkens ringa yta finns ett flertal träd- och buskarter representerade. På 1980-talet tillkom en liten scen och i samband med ombyggnaden av Kungsgatan 1994 en sittgrupp och en vattenkonst.

Museiparken

I kvarteret Lejonets nordvästra hörn låg tidigare en villa, vars privatträdgård upptog det som idag är museiparken. Staden köpte 1917 kvarteret. 1928 öppnades Alingsås museum i Alströmerska magasinet och 1938 revs villan.

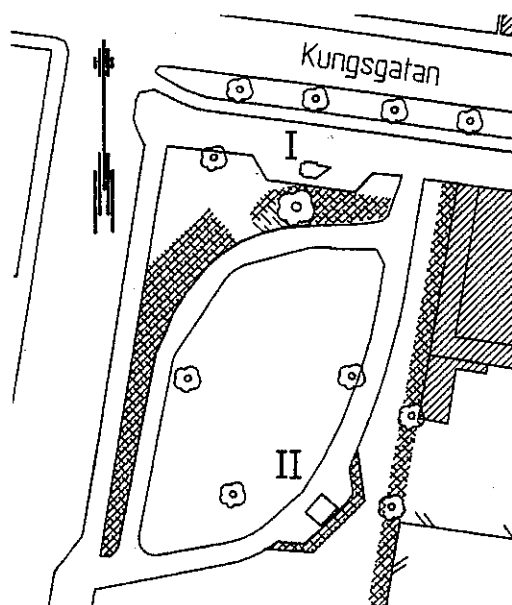
Museiparken är allmän park sedan mitten av 1920-talet, då den ställdes i ordning till en riktig finpark med rosabatter och sommarblommor. Framför den stora trappan till museet fanns en brunn. Parken byggdes om 1951-52 till föjd av familjen Molanders konstdonation. Erik Grates skulptur "Våren" placerades i en vattenkonst i parkens nordvästra del.

Kyrkoplan

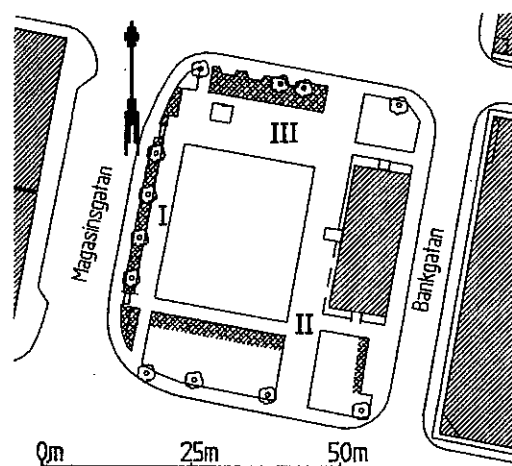
Kyrkogården var tidigare inhägnad med ett gjutjärnsstaket. Det togs bort 1941, vilket - tillsammans med att de flesta gravarna är borta - bidragit till att platsen idag mer upplevs som en allmän park. På 1980-talet - i samband med uppbyggnaden av Christinæ kyrka - fick parken sin "nygamla" belysning.

Övriga offentliga grönytor

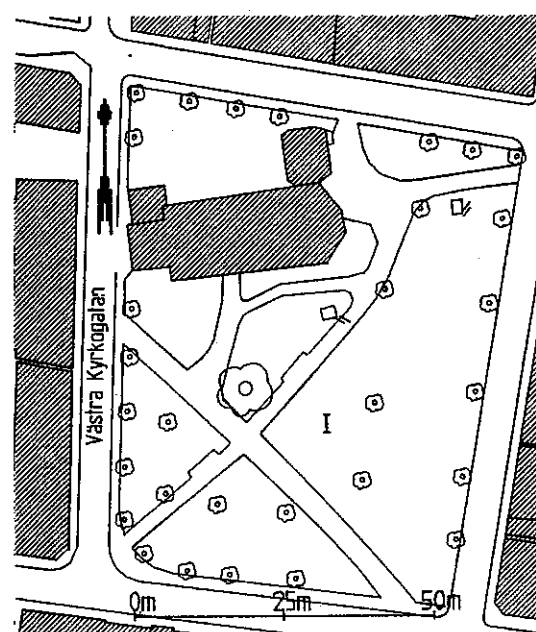
Söder om hotellet i kvarteret Dryckeshornet ligger hotellträdgården, delvis använd som uteservering. I övrigt används den idag mest för biluppställning.

Järtas park 1995

Museiparken 1995

Kyrkoplan 1995

Promenad i Alingsås parker, Tekniska kontoret 1995

"Parken" mellan kvarteren Dryckeshornet och Bryggaren har idag inget namn och har sedan busstationen flyttades mist sin betydelse som vistelseyta.

I kvarteret Kronans södra del finns en liten plats, som tidigare var privat trädgård. Idag finns här en allmän sittplats, planteringar och parkering för fastigheten.

GERDSKA STRÖM / LILLÅN

En viktig lunga i staden har länge varit Gerdskas ström med omgivning. Från att tidigare varit ringlande inordnades strömmen i stadens rutnät på 1700-talet, utom på delen mellan Nygatan och Östra Ringgatan. Stränderna stensattes och försågs med trappor och vadställen. Norra och Södra Ström-gatorna fick sina namn 1773. En lummig grönska omger ån. På delen väster om torget byttes det tidigare trädbeståndet på 1980-talet mot björkar.

Den omgrävda delen kallas i dagligt tal Lillån. 1994 fick broarna över Gerdskas ström namn:

Gasverksbron, Hillbron, Väveribron, Stora Torgbron, Lilla Torgbron, Färgeribron och Bryggeribron.

Gerdska ström vid Stora torget 1995. I bakgrunden kvarteret Kronan.

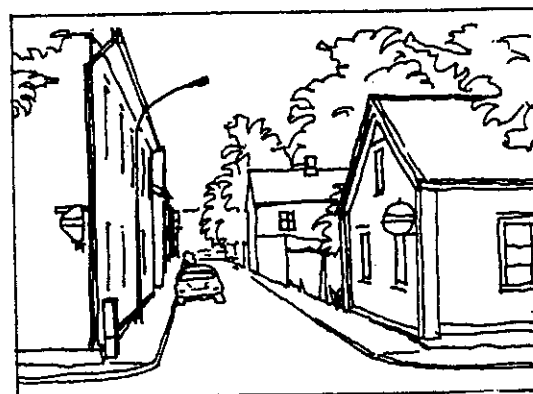
GAMLA STADEN - GATOR, PLATSER, KVARTER

Gamla staden omsluts av Ringgatorna, som förutom Östra Ringgatan är trädplanterade och luftiga till skillnad från övriga gators trånga perspektiv. Gatumönstret är i princip detsamma som på 1600-talet. Gatubreddningar enligt tidigare framtidsplaner har endast genomförts längs Kungsgatan och Färgaregatan vid kvarteren Kronan och Storken. Utmed kv Jägaren har en arkad byggts på Kungsgatans norra sida.

Gatorna i den gamla staden var under 17- och 1800-talen av mycket enkel beskaffenhet. Grus, fält- och kullersten var vanliga markmaterial. Under slutet av 1800-talet ställdes högre krav på bekvämlighet och hygien, varför gatorna började stensättas och förses med rännstenar och dagvattenledningar. Gatorna delades upp i körbanor, som belades med kullersten eller gatsten, och gångbanor, som belades med en kombination av gångplattor ("pigtramp") och kullersten/gatsten. På 1900-talet har stora delar av gatunätets körbanor asfalterats och gångbanorna belagts med betongplattor. Trafikutvecklingen har också lett till att många gator byggts om för att tåla en större trafikmängd. Exempel på sådana är Strömgatorna och Magasinsgatan.

Norra Ringgatan.

Östra Kyrkogatan.

NYA STADEN - GATOR, PLATSER, KVARTER

Nya staden har en helt annan gatukaraktär med breda, luftiga, trädplanterade "boulevarder". En anledning till detta är att man ville minska risken för brandspridning, en annan att man ville få mer ljus och vegetation i staden. Större ombyggnader för att klara en större trafikmängd har framför allt skett på Norra Strömgatan, Lendahlsgratan och Kungsgatans östra del. De senaste åren har Alströmersgatan och Kungsgatan byggts om för en bättre miljö och nya träd har planterats.

Drottninggatan österut från Västra Ringgatan
tidigt 1900-tal.

BEBYGGELSEN

Stadens tidigare karaktär av både handels- och hantverksstad återspeglar sig i bebyggelsen. Skillnader märks bl a i byggnadernas och gårdarnas utformning.

De gamla handelsgårdarna, som ännu finns i behåll i kv Kronan och Pärlan, hade handelsbod och bostäder liggande utmed gatan. På de kringbyggda gårdarna fanns magasin och uthus, där omlandets bönder stallade sina hästar och vagnar vid stadsresorna (dåtidens parkering).

Handelsgårdarna och de vanliga bostadshusen låg koncentrerade utmed Kungsgatan och i kvarteren vid Stora torget.

De gamla hantverksgårdarna i kvarteren mellan Drottninggatan och Norra Ringgatan hade bostäder utmed gatan medan verkstäder och magasin grupperade sig runt den inre gården, där det dagliga arbetet försigick. Det förekom också att en mindre lokal i bostadshuset utnyttjades som handelsbod, t ex läderhandel. Särskilt utrymmeskrävande hantverk var garverierna, som var ovanligt många för en stad av Alingsås storlek.

Av stadskärnans äldsta bebyggelse från tiden före de stora bränderna på 1700-talet finns inte mycket bevarat. Däremot finns ett stort antal trähus från 1800-talet. Dessa är huvudsakligen belägna i kvarteren utmed Kungsgatan, Drottninggatan och Norra Ringgatan i stadskärnans västra del. Många av husen är representativa för den låga trästaden ifråga om byggnadshöjd, takvinklar, fasadmateriell, fönsterstorlekar och färgsättning.

Den yngre trähusbebyggelsen finns framför allt koncentrerad till kvarteren Oxen, Tjuren, Kråkan, Norden och Järta i stadskärnans östra del. De flesta är rena bostadshus i 2-2½ våningar som uppfördes enligt Wästfelts plan runt sekelskiftet 1900. I stadskärnans sydvästra del är kv Trädgården ett gott exempel på "villakransen", som byggdes i början av 1900-talet.

Ändrade användningssätt under 1900-talet har inneburit att den gamla bebyggelsen delvis ändrat karaktär. Förändringarna har i första hand bestått i att stora butiksfönster tagits upp i bottenvåningarna. Byggnadernas andra våning har i allmänhet ett mer ursprungligt utseende. Under 1970- och 80-talen har ett antal hus också förändrats på tredje våningen genom att takkupor tagits upp och vindar inretts till bostäder.

Nygrens handelsgård, kvarteret Pärlan nr 4 och 9.

Brunos garvaregård, kvarteret Korpen nr 2.

1800-talsbebyggelse i gamla staden.

Bebyggelse från tidigt 1900-tal i nya staden.

Nyttillskott i bebyggelsen har också förändrat stadskärnans karaktär. Den vid sekelskiftet väl sammanhållna och småskaliga trästaden har successivt förändrats genom nya byggnader som i form, volym och material helt skiljer sig från den äldre bebyggelsen. Exempel är mindre stenhus i tre eller fyra våningar från tidigt 1900-tal och större sådana från tiden 1950-80. Ännu återstår dock ett antal enhetliga miljöer med ett relativt intakt trähusbestånd. Exempel härpå är östra sidan av Stora torget, partier utmed Drottninggatan och i viss utsträckning också utmed Kungsgatan.

Byggnadernas andra plan har i allmänhet ett ursprungligt utseende.

Fasader

I den lågskaliga bebyggelsen var trä det allmänna byggnads- och fasadmaterialet. Panelade fasader var vanliga långt in på 1920-talet även på flerbostadshus i två eller flera plan.

Tre typer av träpanel förekommer; stående, liggande och en kombination av båda dessa. Den stående panelen är vanligast på hus i den äldre delen kring Drottninggatan, medan kombinationen återfinns på den yngre bebyggelsen i kvarteren öster om Östra Ringgatan. Profileringar och fasningar av panelbrädor och lister gör den äldre panelarkitekturs detaljer mjuka i konturerna.

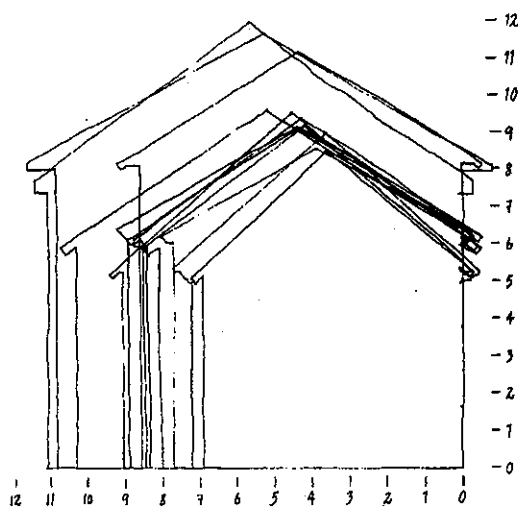
Färgsättning

Ursprungligen var staden trähusbebyggelse antingen ofärgad eller avfärgad med Falu rödfärg. Under 1800-talet kom linoljafärgerna alltmer till användning på huvudbyggnadernas gatufasader, medan gårdsfasaderna fick behålla den billigare rödfärgen. Färgpigment som användes i oljefärgen var framför allt vitt, grått och gult/ockra. Vanligtvis målades fasad och fönsteromfattningar i samma färg, medan fönsterbågar och dörrar/portar målades i en avvikande färg (även engelskt rött, grönt och ibland blått). Detsamma gällde stenhusen. Senare började på trähusen också omfattningar att målas i samma färg som bågar och dörrar, men fortfarande var husen tvåfärgade. Under senare år har ett antal hus målats i tre färger; en färg på fasaden, en på omfattningar och en på fönsterbågar och dörrar. Sådana trefärgade fasader var tidigare mindre vanliga i Alingsås än i andra städer.

Tak

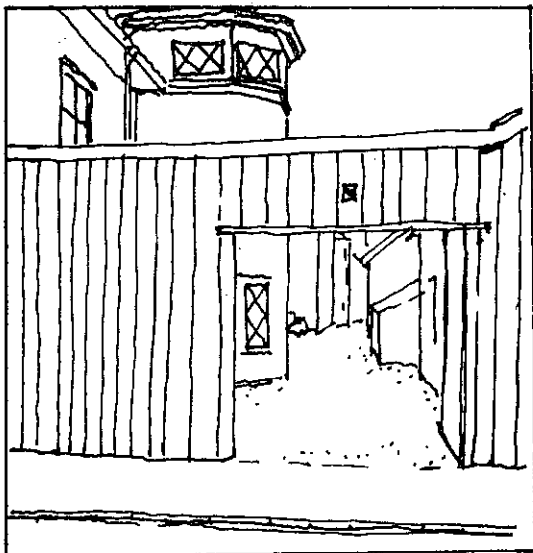
Vanligast förekommande takformer är sadeltaken och de brutna taken. På några hus finns också tak med valmade gavelspetsar, t ex Lenbergska huset vid Landskyrkan och Rådhuset vid Stora torget.

Taken har oftast rött enkupigt tegel tillverkat vid Nollhaga tegelbruk. Takplåt förekommer på de yngre trähusen i kvarte-

Fastighet	Byggar	Höjd/m	Taklut	
Alströmer	1C	1926-50	11.0	36°
Enigheten	4	1901-25	10.8	28°
Friden	5	-1875	10.2	33°
Korpen	4	1876-1900	9.0	41°
Hästsken	1	-1875	8.8	30°
Älgren	2	1901-25	8.5	31°
Jägaren	1	-1875	8.4	36°
Pårlan	3	-1875	8.4	32°
Månen	2	1876-1900	8.0	36°
Månen	6	1876-1900	7.8	30°
Hjorten	19	-1875	7.2	41°
Pårlan	4	-1875	6.8	43°

Exempel på tvåvåningshus med sadeltak.

Bostadshusens entréer förlades i allmänhet från gårdssidan.

Drottninggatan; en klassisk alingsåsskylt.

ren öster om Östra Ringgatan. Sadeltakens takvinkel varierar mellan 28 och 43 grader, med en tyngdpunkt runt 30-35 grader.

Entréer

Bostadshusens entréer förlades i allmänhet till gårdssidan. Handelsbodarna hade entré direkt från gatan. Ännu idag har husen utmed Drottninggatans norra sida slutna fasader med entréer endast genom portar och plank, som finns mellan tomtorna.

Ytterdörrar var antingen av ramkonstruktion med fyllningar eller plankdörrar med klädsel av profilerade brädor. Exempel på den förra typen finns i kv Korpen, Hästskon, och på Rådhuset. Exempel på den senare typen finns i kv Friden, Hästskon och Hägern.

Skyltar

Skyltningen uppstod genom att köpmän och hantverkare hängde ut prov på sina varor utanför bodar och verkstäder. Detta övergick sedan till att fasta symboler hängdes ut på smidda järnarmar från husen. Senare tiders reklamskyltar är ofta dominerande i gatubilden och passar dåligt ihop med den äldre bebyggelsen. Dessutom drunknar den enskilda skylten i mängden. Sanering av skyltfloran är därför en angelägen åtgärd i strävandena att slå vakt om stadskärnans kulturhistoriska och miljömässiga värden.

Fönster

Fönstren i den äldre bebyggelsen är dels sådana med mittpost och med en spröjs som delar in fönstret i fyra rutor, dels fönster med två spröjsar som delar in det i sex rutor. Fönster med både mittpost och tvärpost, vilket delar in det i två rektangulära och två mindre kvadratiska rutor, är också vanliga.

Mittposten har ofta en markerad profilering. Profilerade beslag förekommer fram till 1860-talet, därefter enkla fabriks-tillverkade hörnjärn. Fönsteromfattningarna har vanligen gjorts tämligen enkla, men fått mycket varierande utformning. Ibland har de försetts med ett system av profilerade lister.

I bebyggelsen från sekelskiftet och framåt är jugendinspi-
rerade fönster med ett småskaligt rutnät ovan tvärposten och stora rutor under vanliga.

Vid ombyggnader på 1970- och 80-talen har ofta de ursprung-
liga fönstren bytts mot nya treglasfönster, ibland med plast-
karmar, vilket förändrat husens karaktär avsevärt.

Karlborgska gården, kvarteret Hästskon nr 1.

GÅRDARNA

Gårdarnas utformning präglades av den verksamhet, som var knuten till de inre gårdsutrymmena. Antalet hus på de gamla tomterna hängde samman med vilken verksamhet som bedrevs. Handelsgårdarna hade behov av stora lagerutrymmen och plats för många besökare. Vissa hantverk som garverierna var särskilt utrymmeskrävande med flera magasin och verkstadslokaler liggande runt den kringbyggda gården.

Inne på gårdarna fanns ofta särskilda gårdshus av lägre kvalitet med små bostadslägenheter. En förändring kom under 1920-talet, då kvarteren öppnades och gårdsbebyggelsen försvann. Exempel på det förra finns bl a i kv Kämpen, Alströmer och Hästskon. Exempel på det senare finns i kv Oxen och Järta.

Varje gård avgränsades gentemot grannarna genom uthus och höga plank och bildade på så sätt en mindre enhet. I Alingsås byggnadsordning från 1899 föreskrevs att en infartsväg om minst 2,1 meter skulle finnas till varje gårdstomt.

Den intimitet, som uppstod genom avgränsningen med plank och uthus, underströks ytterligare av den rika vegetationen (träd, buskar och planteringar) och kullerstensbeläggningen. De välansade gårdarna fungerade som komplement - som uterum - till de små bostadsutrymmena inomhus.

I gårdsrum som omväxlande begränsas av byggnader, plank och vegetation, finner man fortfarande mycket av gammal småstadskultur. Exempel på gårdar med denna karaktär finner man bl a i kv Hägern, Hästskon, Kämpen och Hill.

De slutna gårdarna har som ovan nämnts olika karaktär - handelsgårdar, hantverksgårdar, bostadsgårdar och trädgårdar. Många av dessa har förändrats radikalt under 1970- och 80-talet. Gårdshus har rivits, fastigheter sammanlagts och ny gårdsbebyggelse med i första hand bostäder uppförts.

KONSTNÄRLIG UTSMYCKNING

I stadskärnan finns idag följande konstverk:

- "Jonas Alströmer" på Stora Torget, konstnär Aron Sandberg 1905.
- "Människor under solen" på f d Domus fasad, konstnär Nador Wagner 1963.
- "Lek med boll" i Järtas park, konstnär Åke Thornblad 1966.
- "Våren" i museiparken, konstnär Eric Grate 1949.
- "Vävaren" i kvarteret Hill, konstnär Willy Stenberg 1964.

Kvarteret Hägern nr 1 i gamla staden.

Kvarteret Oxen i nya staden.

Konst i Alingsås

Konst i Alingsås, Alingsås Museum 1995.

PLANFÖRUTSÄTTNINGAR

ÖVERSIKTSPLANEN / REKOMMENDATIONER

Detta utformningsprogram utgör en bilaga till "Fördjupad översiktsplan för Alingsås stadskärna". I planen görs de strategiska vägningarna mellan olika allmänna intressen, som markanvändning, miljö-bevarande, trafik och parkering.

Planen är inte juridiskt bindande. Den skall ses som ett kommunalt program och i första hand utgöra underlag för detaljplaner och bygglovprövning.

Planens övergripande mål är att hävda och utveckla stadskärnans roll för handel och kultur samt dess stora betydelse som samlings- och mötesplats. Kvalitets- och miljöaspekter vid stadsutformningen skall särskilt betonas. Begreppet "trivsamma trästan" med stor tillgänglighet och god boendemiljö skall försvaras och förstärkas.

Till översiktsplanen hör ytterligare en bilaga - "Projektkatalog - åtgärdsprogram" - med konkreta förslag till bland annat miljöförbättrande åtgärder. Vid projektering och genomförande av dessa skall utformningsprogrammet vara vägledande.

DETALJPLANER / UTFORMNINGSBESTÄMMELSER

Under 1980-talet har de flesta äldre detaljplaner ersatt med moderna, i syfte att säkerställa riksintresset juridiskt. För den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen innebär det att byggrätterna anpassats till befintliga byggnader och att särskilda utformningsbestämmelser införts. För detta arbete erhöll Alingsås 1984 ett Europa Nostra-diplom.

q₃ Byggnad får inte rivas
(s k kommunalt byggnadsminne)
Kan prövas för vissa byggnader.

Sedan 1987 används inte längre användningsbestämmelsen Q=kulturresevat. Alingsås har inte heller använt q=rivningsförbud(s k kommunalt byggnadsminne) utan prövat detta från fall till fall, vilket visat sig praktiskt. Nedan visas exempel på bestämmelser och ett utsnitt ur en av detaljplanerna. Utformningsprogrammet är en utveckling om tillämpningen av dessa bestämmelser.

q₁ Byggnadsminne, enligt BML § 1. Särskilda föreskrifter gäller
q₂ Kulturhistoriskt eller miljömässigt värdefull byggnad. Får ej förvanskas till sin yttre form och allmänna karaktär

Ny-, till- och ombyggnad skall till allmän karaktär och materialverkan ansluta till befintlig, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i grannskapet

Byggnads fasad skall utföras av trä, puts eller, där så prövas lämpligt av tegel

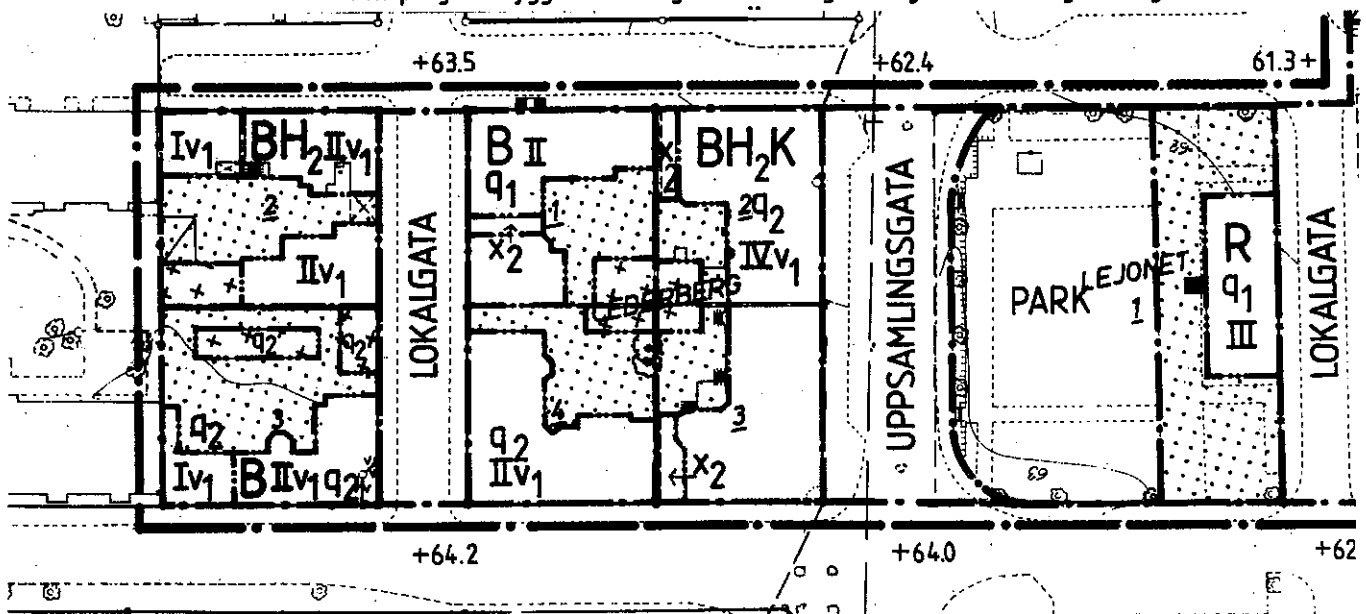
Byggnads fasad skall avfärgas i ljus och mild kulör
Gårdsbyggnad må dock avfärgas faturöd

Byggnad belägen i gatuliv skall förses med sadeltak eller, där så prövas lämpligt med mansardtak

Byggnads tak skall täckas med takpannor i mätt, röd färg eller med slätplåt

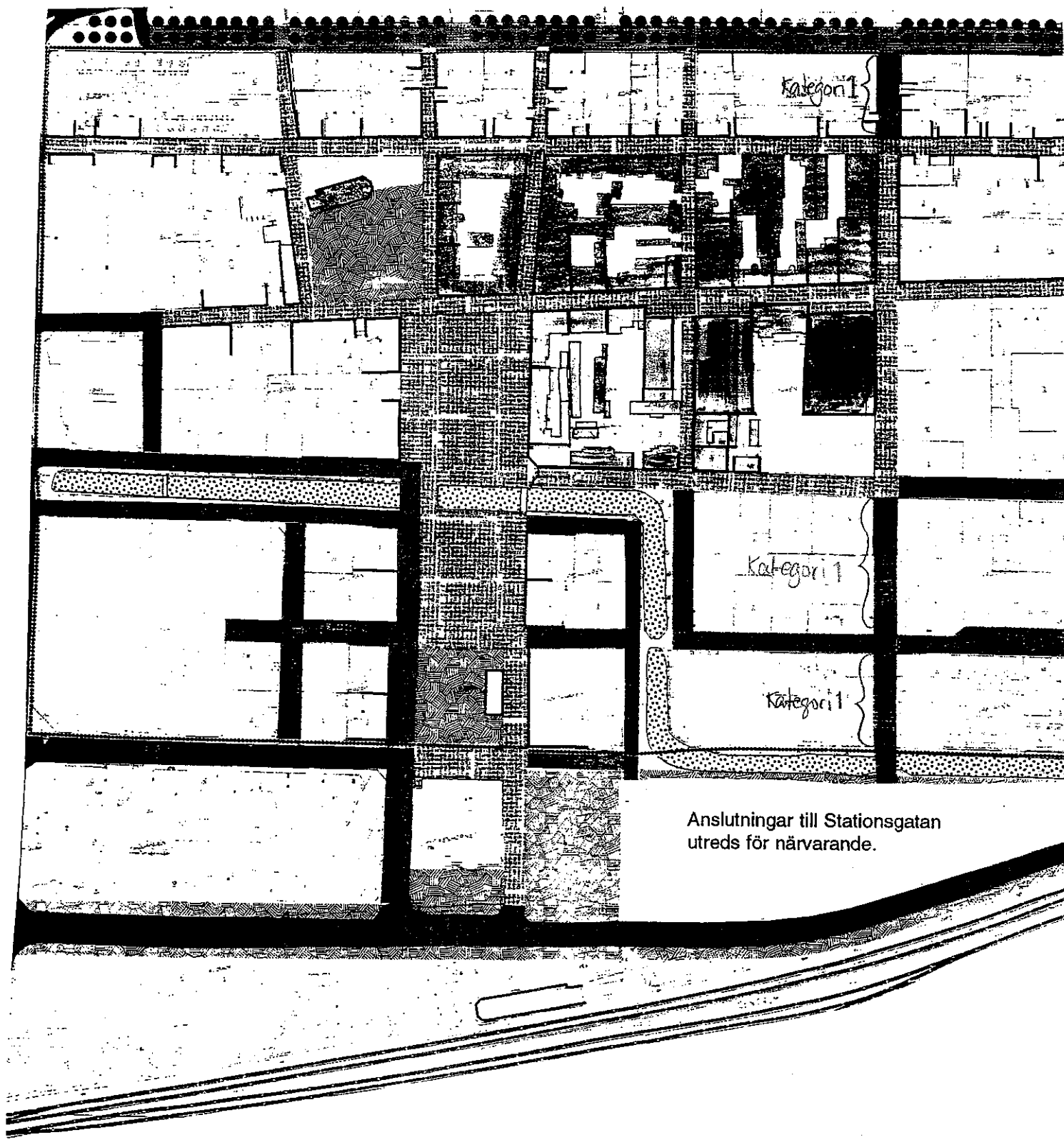
Sadeltak på byggnad belägen i gatuliv skall ges en lutning om lägst 27 och högst 38 grader

Tak på gårdsbyggnad skall ges en lutning om lägst 14 och högst 38 grader

Bygglov krävs även för omfärgning av en- och tvåbostadshus och komplementbyggnader samt för utvändigt underhåll av samtliga byggnader

UTFORMNING AV GATOR OCH PLATSER

MARKBEHANDLING - PRINCIPER

Även om många av stadskärnans gator är lika breda och har samma utformning, så har nästan varje gata sin egen karaktär, identitet och funktion. Det finns därför behov av att markbehandlingen både skall bidra till att hålla samman stadskärnan och understryka vissa skillnader. Följande principer bör läggas fast för framtida förändringar:

- * Den inre kärnan - i princip inramad av Östra Kyrkogatan och Torggatan/Bankgatan i norr-söder samt Drottninggatan och Kungsgatan i väster-öster - är den mest intensiva besöksdelen för gående. Till denna del bör också räknas de delar av Nygatan och Norra Strömgatan som innesluter kvarteren Storcken och Kronan. Den inre kärnan bör ha högsta standard vid val av markmaterial, möblering, skyltning, belysning, mm.
- * (Gränsen mellan gamla och nya staden förtydligas genom en markering på trottoaren samt en informations-skylt i gathörnen) *Skillnaderna i de olika stadsplaneydelarna bör framhållas.*
- * Ringgatorna, Stationsgatan mellan V och Ö Ringgatan samt Alströmersgatan, Lendahlgatan och N Strömgatan i nya staden ges en grön karaktär med en något enklare markbehandling.
- * Övriga gator kan ges en enklare standard.
- * Gatorna utmed Lillån ges på åsidan en grön karaktär.

Avsteg från principerna kan förekomma, exempelvis där befintliga material anses bevaransvärda.

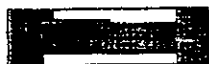
Se också PROGRAMSKISSER på sidorna 28, 30 och 34.

TECKENFÖRKLARING

Kategori 1

Körbana: Smågatsten i bågmönster
Kantsten: Granit
Trottoar: Smågatsten och fältsten av granit ("pigtramp")

Kategori 2

Körbana: Asfalt med inslag av kvartssten
Kantsten: Granit
Trottoar: Betongsten (slät 30x30 cm) / asfalt med gatsten utmed fasad och vid köreentréer

Kategori 3

Körbana: Asfalt med inslag av kvartssten
Kantsten: Granit
Grönzon: Stenmjöl, gatstensrader, gräs, gräsarmering
Trottoar: Asfalt

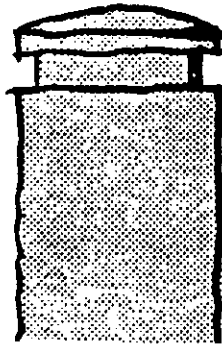
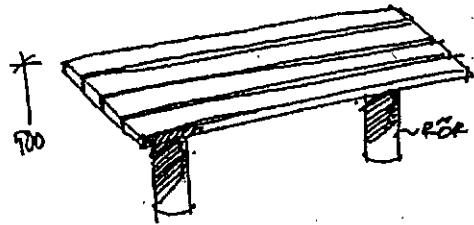
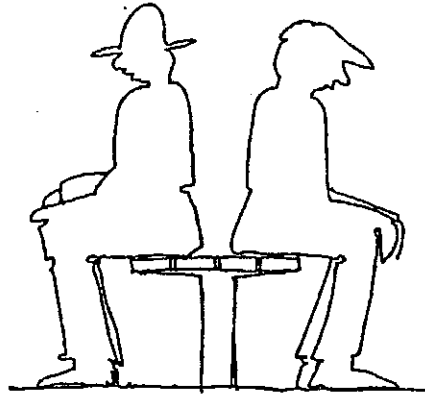
Gräns för Gamla staden

GATANS MÖBLER

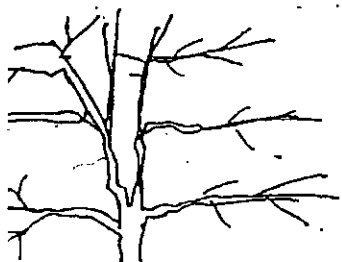
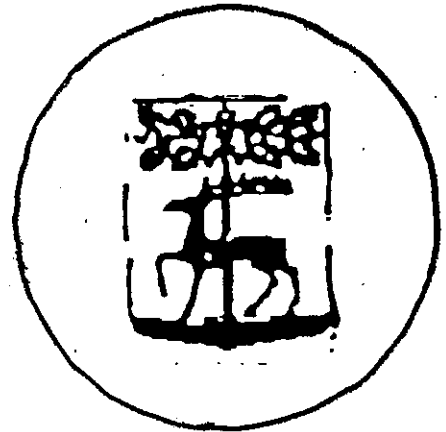
Gatumöbler är en viktig del i det offentliga rummet, där många olika verksamheter och funktioner skall samsas om utrymmet. En stadskärnas karaktär kan lätt splittras av alltför många konkurrerande budskap.

Gatans möbler är ett medel för att skapa kontinuitet i stadsrummet och förstärka stadens identitet. I Alingsås med i huvudsak äldre trähusbebyggelse kan det vara lockande att söka möbler som försöker efterlikna äldre modeller. En gott råd är dock att vara försiktig, då en alltför stor anpassning kan ge ett överlastat intryck. Det är gatans möbler i samverkan som skapar helhet och harmoni, inte den enskilda möbeln.

De flesta gatumöbler bör utformas som varianter på samma tema. Bilderna på detta uppslag visar hur trädskydd, pollare, fundament för papperskorgar, mm kan hållas samman genom att de utformas med rör av olika dimensioner, men med samma detaljer och färger.

EMBLEM
FÖR
POLLARE

TRÄDSKYDD ϕ 350
RÖR ϕ 72

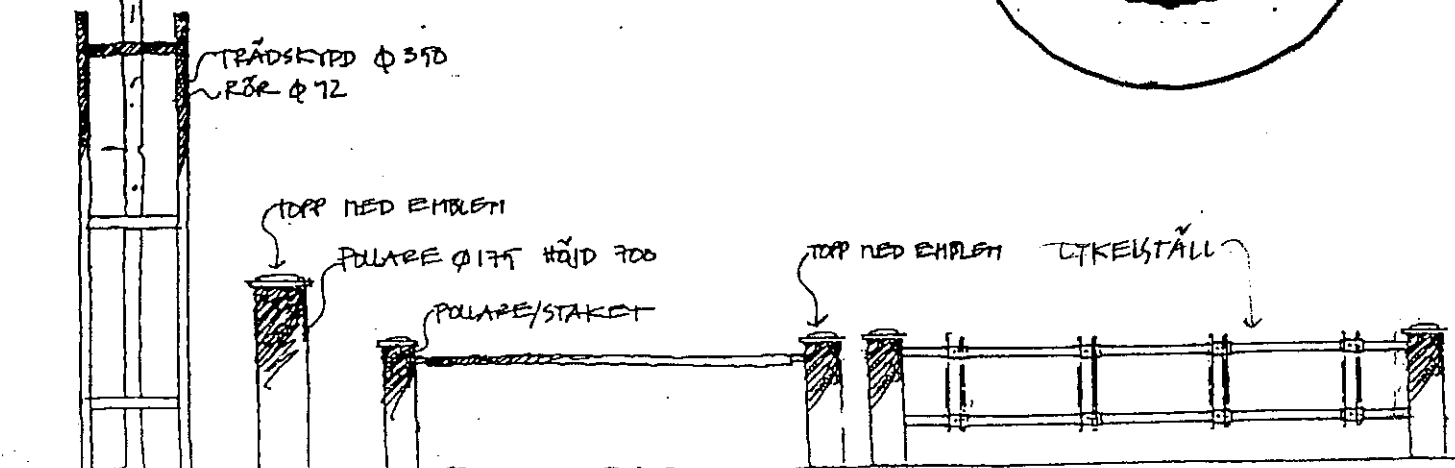
TOPP MED EMBLEM

POLLARE ϕ 175 HÖJD 700

POLLARE/STAKET

TOPP MED EMBLEM

UTKELSTÄLL

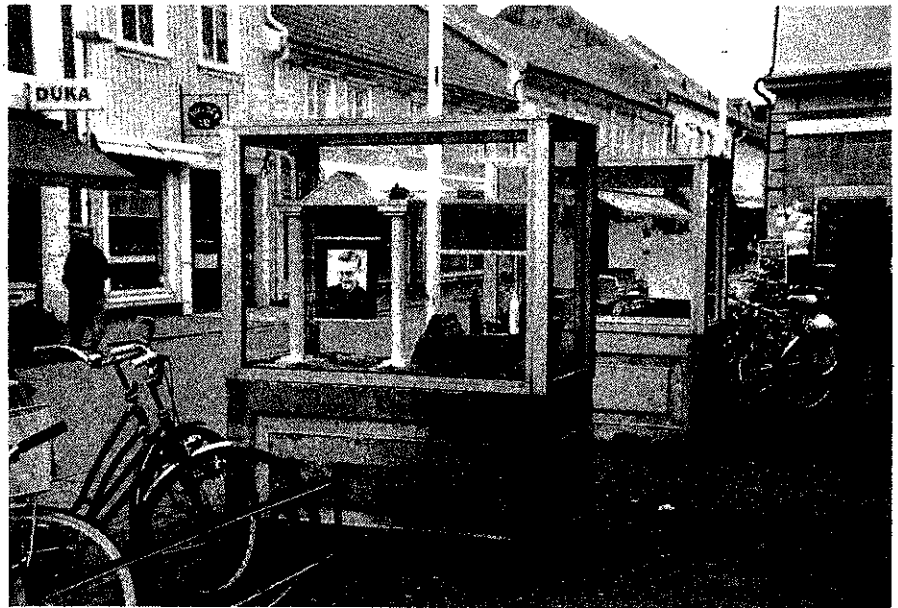

Soffa Nola Kalmar,
Trädskydd Nola Motala.

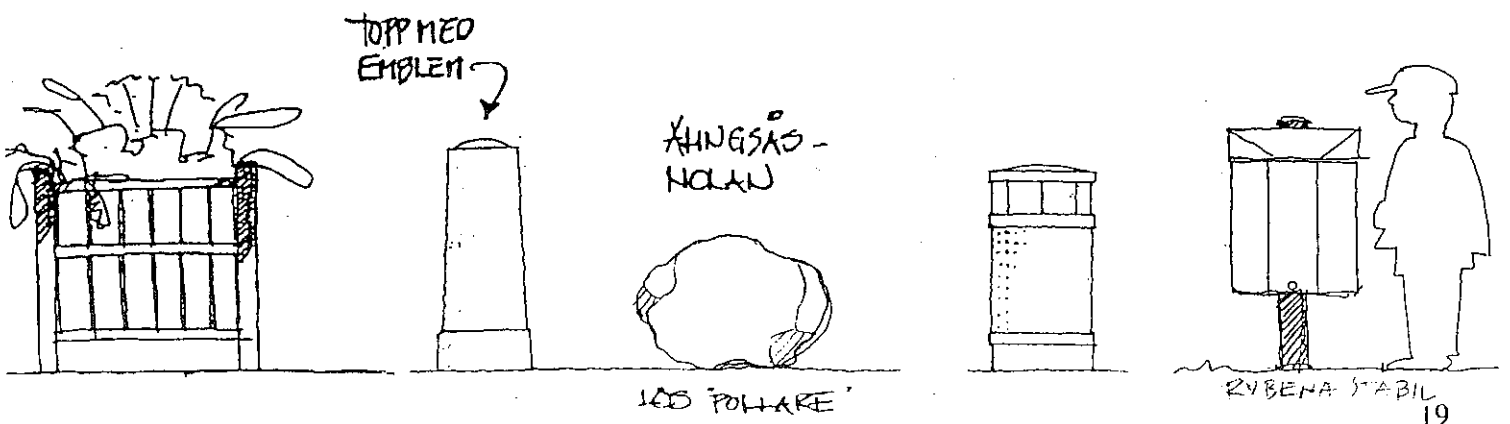
Följande föreslås generellt för stadskärnan:

- * Fasta gatumöbler:
Soffa (typ Nola Kalmar), bänk (dubbelsidig, breddad, lokal tillverkning), papperskorg (typ Rubena stabil 30 l med ny uppsättning och topp), pollare (granit/stål, lokal tillverkning), cykelställ (typ Nifo), trädskydd (typ Nola Motala/lokal tillverkning).
- * Lösa gatumöbler (på exempelvis Kungsgatan):
Soffa (typ Nola Kalmar), papperskorg (typ Nifo Ströget), planteringslåda (lokal tillverkning).
- * Gemensam färg:
För metallelement mörkgrön (RAL 6012)^{*} och för träelement ljusgrön (NCS 6010-G10Y) täckmålning alternativt oljebehandlad ek (eller annat inhemskt träslag). Färgerna används där så är möjligt också på vägmärksstolpar, räcken, trädstöd, telefonkioskar, o dyl. Metallelement som ej ingår i standardmöbler utförs i stål och tillverkas lokalt.

* ~~ungefär~~ NCS 8005 - B806

Kungsgatan 1995.

UTESERVERINGAR

Uteserveringar är ett tillskott i gatulivet som, om de utformas med omsorg, också kan bli ett tillskott i stadsbilden.

Uteserveringar kan antingen vara fasta (Kungsgatans östra del) eller lösa (Kungsgatans inre del). För båda gäller att de bör ges en enkel och lätt karaktär. Inbyggda "verandor" och markiser med gavlar bör undvikas. Pollare med ett enkelt rep är oftast tillräckligt om en avgränsning behövs och parasoller bra solavskärmning. Krav på avgränsning finns endast för serveringar med sprittillstånd.

Plastmöbler och tryckinpregnerat trä bör undvikas för att serveringarna skall harmoniera med husen och övriga gatumöbler.

Följande platser är lämpliga för uteserveringar:

- Torgens breda trottoarer och i anslutning till Lillån,
- Hörnet i kvarteret Kronan,
- Kungsgatans möbleringszon (endast lösa möbler),
- Platserna utmed Kungsgatan (endast lösa möbler),
- Kungsgatans arkad (endast lösa möbler),
- Den breda trottoaren på Kungsgatans östra del.
- *Norra Strömgatan, & stranden mellan Stora torget och Fälgaregatan*

Vid ombyggnad av Nygatan kan plats för uteserveringar också skapas på denna (möbleringszon).

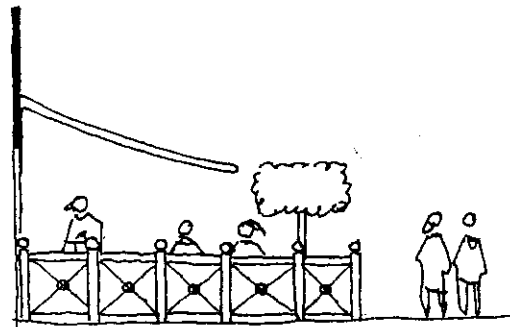
Utöver gatuserveringar är populära inslag i stadskärnan de många gårdsserveringarna.

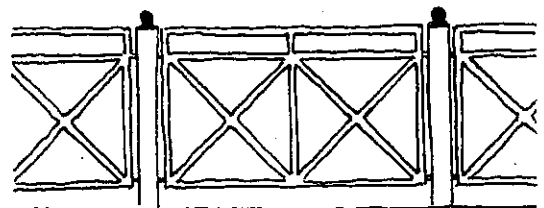
Gårdsservering, kvarteret Storcken.

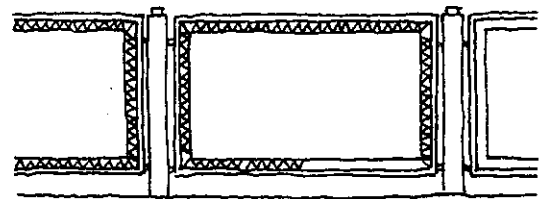
Fasta uteserveringar, Kungsgatans östra del.

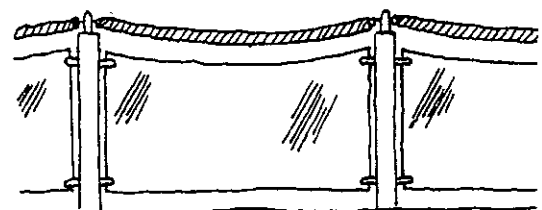
Uteserveringar bör ges en enkel och lätt karaktär.

Fasta pollare och räcken i smide. Pollaravsi olika utföranden. Smidesprofilen är 3 cm tjock.

Fasta pollare med ljus segelduk i ram.

Fasta pollare med tross och härdat glas.

Exempel på avgränsningar som uppfyller kravet för alkoholserving

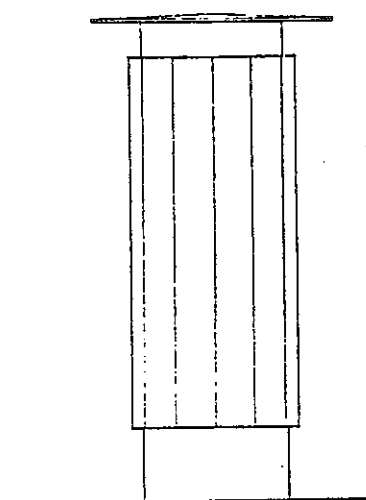
MINDRE ALLMÄNNA BYGGNADER

På gator och platser finns också behov av att placera mindre allmänna "byggnader". Det kan vara transformatorstationer, kiosker, pumphus, klimatskydd och dylikt. Inplacering och utformning av dessa måste ske med omsorg för att de skall smälta in i helheten och kanske också förhöja miljövärde.

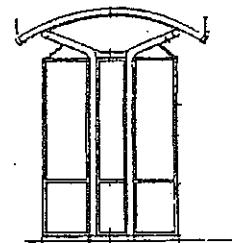
Goda exempel på sådana byggnader är transformatorstationer på Drottninggatan, Färgaregatan och Norra Strömgatan.

Även elskåp, affischpelare, telefonautomater, mm kan räknas till kategorin mindre byggnader.

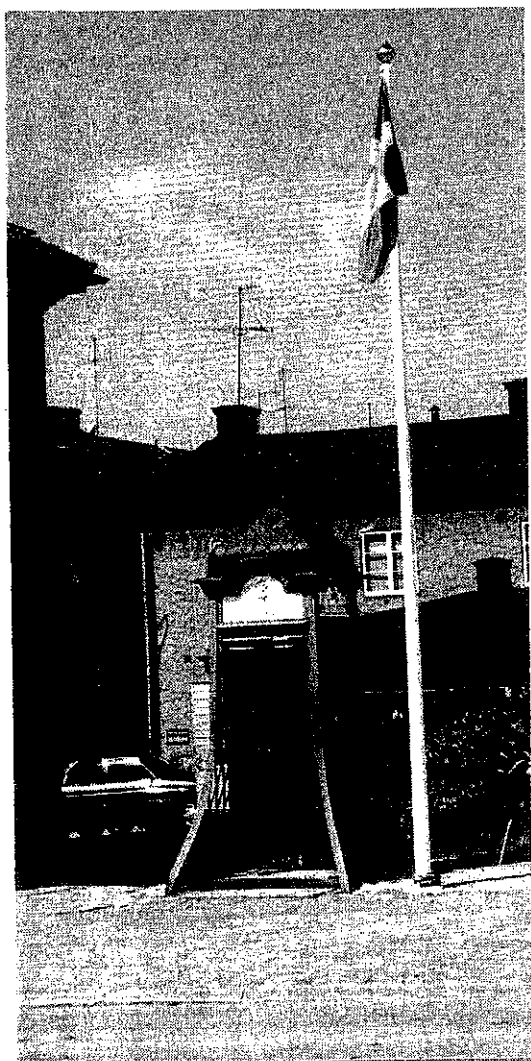
Reklampelare/tavlor tillåts endast i stadskärnans periferi (ARE/WW-standard). Allmänhetens affischpelare och övriga mindre byggnader bör inordnas i övriga möblers färg och formspråk. Som klimatskydd används typ City CV1.

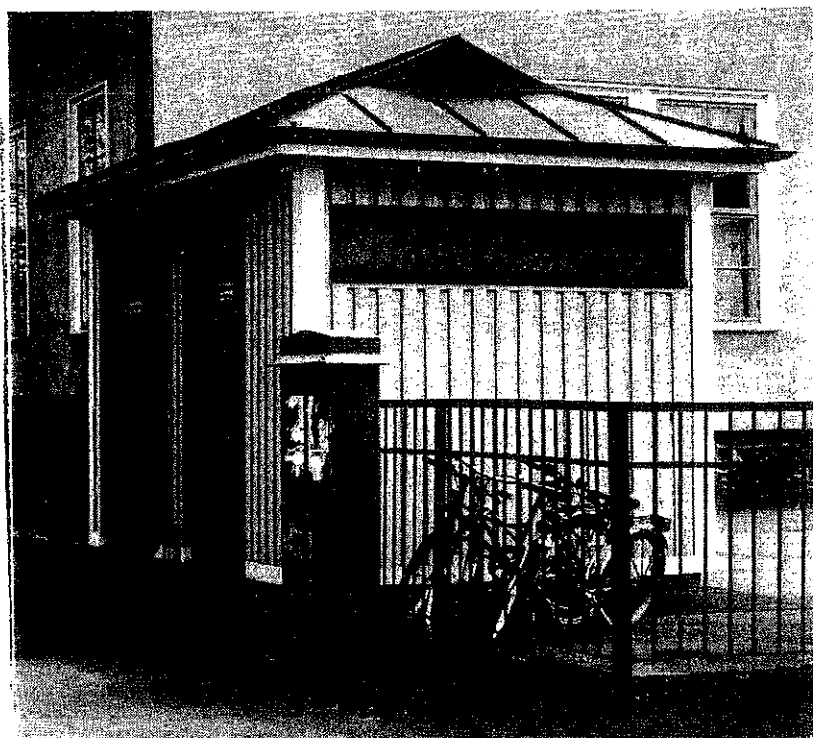
Allmänhetens affischpelare.

Klimatskydd, City CV 1 (finns idag vid GL-terminalen - halv modell).

Telefonkiosk, modell Å, Stora torget.

Transformatorstation, Norra Strömgatan.

SKYLTLAR

De offentliga rummens väggar spelar en viktig roll i helhetsintrycket. Trivsamma trästan skall visa sina vackra hus och inte dölja dem med alltför mycket skyltar, flaggor, markiser, o dyl. Om alla verksamheter marknadsför sig på ett likartat sätt skapas rättvisa och god orienterbarhet i staden. Den ena skylten skymmer inte den andra.

Butiksskyltar

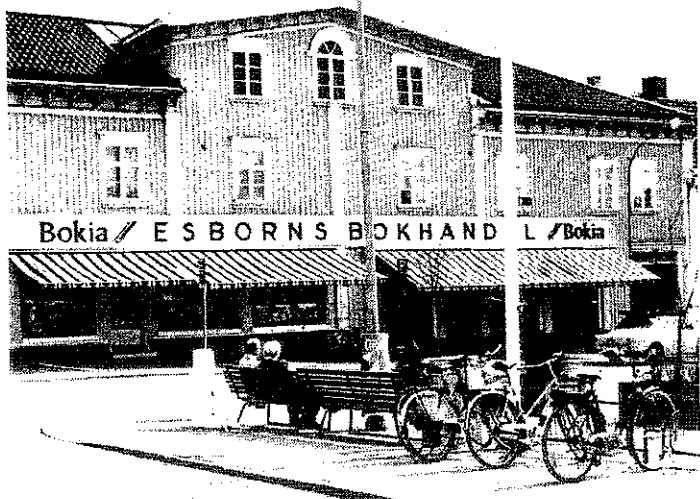
Nya skyltar bör anknyta till de traditionella hängskyltarna som är ganska små och placeras vinkelrätt mot fasaden. Idag finns många bra exempel på sådana. Skyltar längs fasaderna torde emellertid ej helt kunna undvikas. De bör placeras i direkt anslutning till butikslokalen och anpassas till byggnadens arkitektur. Ett bra exempel på sådan skyltning är del av Hedénska längan vid Stora torget. Skyltar på tak eller i anslutning till bostäders fönster bedöms som olämpliga. Måttfullhet i storlek och färg bör eftersträvas.

Idag vill många butiksägare också skylta med fristående skyltar ute på gatan. Sådana kan endast tillåtas i särskilda möbleringszoner (se PROGRAMSKISS sid 30).

Ett alternativ till alltför mycket enskilda butiksskyltar är samlingskyltar - typ "varuhuset Kungsgatan" - exempelvis i Kungsgatans båda ändar.

Endast ljusskyltar med fast sken bedöms som lämpliga. I allmänhet är utifrån belysta skyltar att rekommendera framför ljuslådor, men bländningsrisken måste beaktas. Ofta ger ljuset från gatuarmaturer och skyltfönster tillräcklig belysning. Skyltar i fönster kan ersätta skyltar på fasad och ger automatiskt belysning.

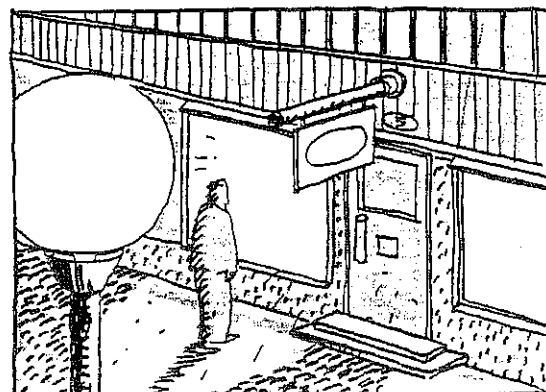
Bra exempel på fasadskyltar och enkla markiser, Stora torget.

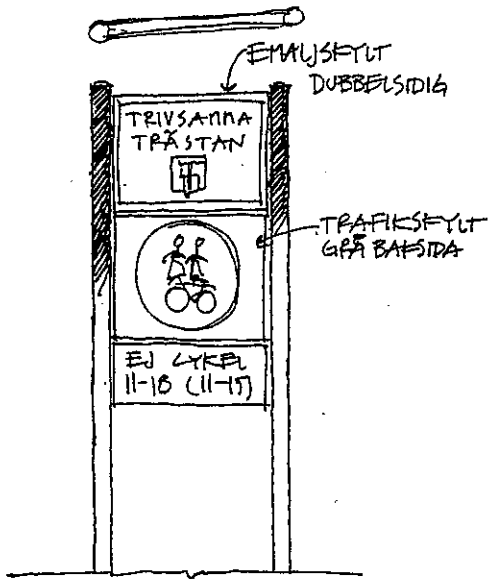
Trivsamma trästan skall visa sina fina hus och inte dölja dem med för mycket skyltar, flaggor, markiser o dyl.

Fina butiksskyltar - men varför allt krimskrams?

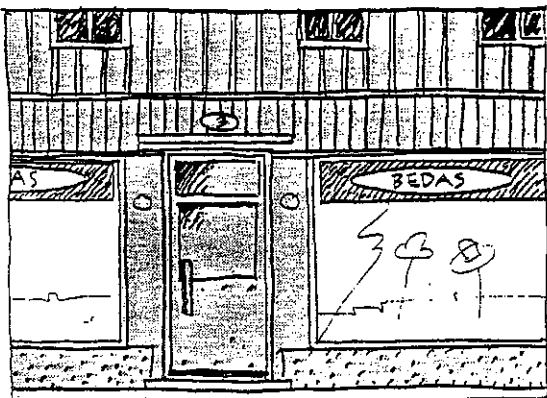
SKYLTLAR KLARAR SIG OFTA MED LJUSET FRÅN OMGIVNINGEN

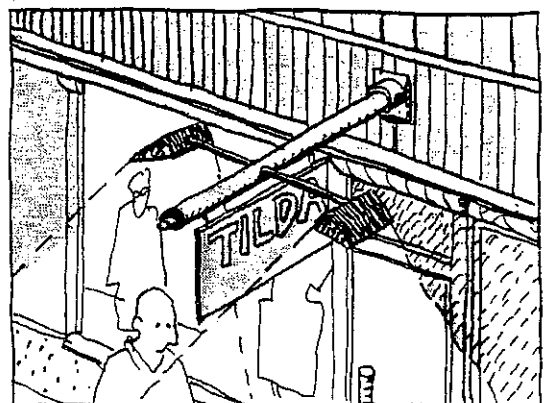
Välkomnande entréskylt. Samma koncept kan användas för reklamskyltar i Kungsgatans möbleringszon.

Exempel på informationsskyltar, inordnade i det övergripande möbelkonceptet.

TEXT PÅ GLAS LÄMNA FASADEN FRI

BELYSTA SKYLTA KAN GE ÖNSKADE REFLEXER O BLÄNDNING ANPASSA I TILDA

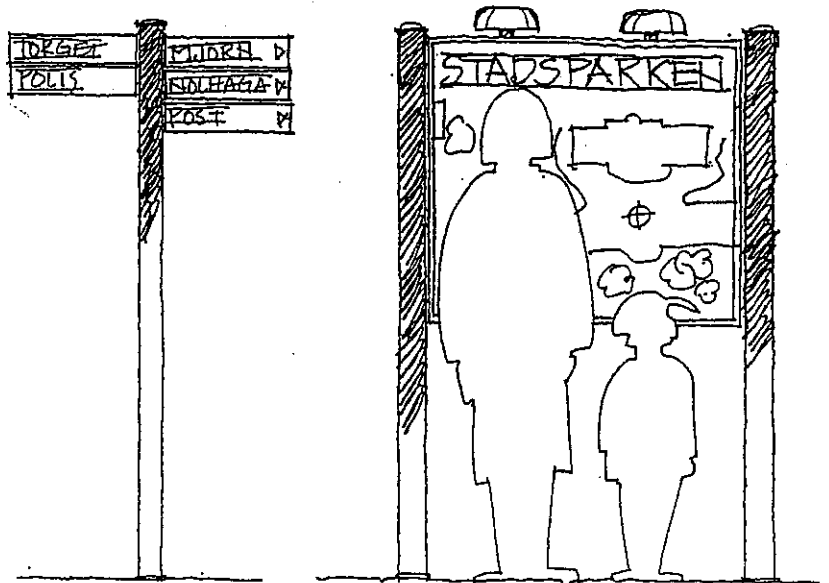
Trafikskyltar

Vägmärken utgör en stor andel av stadskärnans skyltflora. Målsättningen är återhållsamhet, men juridiska regler och funktionskrav ställer särskilda krav på placering och utformning av dessa skyltar. Parkeringsplatser, lastzoner och dylikt som kräver särskild utmärkning kan därför behöva förläggas så att märkena ej blir för dominerande. Utformningen av dessa skyltar bör om möjligt ansluta till övriga möbler.

Välkomnande entréskyltar vid infarterna är viktiga, liksom hänvisning till större, välbelägna parkeringsplatser. En positiv, blåvit skyltning bör eftersträvas (påbud istället för förbud). Av skyltens ska framgå att parkeringen är centralt belägen. För gatuskyltar finns ett särskilt koncept med blåvita emaljskyltar för stadskärnan.

Informationsskyltar

Hänvisningsskyltar till olika målpunkter kan utformas som enkla pilar på en stolpe i samma färg som övriga möbler. Intressanta byggnader bör förse med enhetliga informationsskyltar på fasaderna. Orienteringskartor bör finnas på strategiska platser.

BELYSNING

Stadsmiljön ställer speciella krav på belysningen. Ljussättningen är inte enbart till för att ge en upplyst trafikyta. Platsens eller gatans funktion måste beaktas i större utsträckning än hittills och stor hänsyn tas till till gaturummets skala och arkitekturens karaktär, dvs husens höjd och gatans bredd samt fasadernas form, färg och struktur.

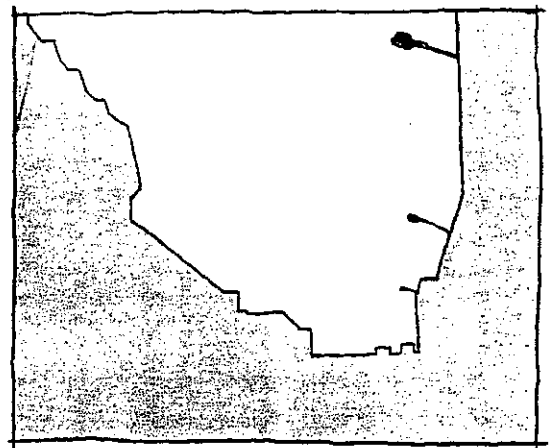
Belysningen påverkar i hög grad hur platsen eller gatan upplevs. En välplanerad ljussättning kan betona och förstärka olika karaktärer, skapa omväxling, trivsel och orienterbarhet. Ljussättningen skall ta hänsyn till platsens egna förutsättningar. Ofta gäller det att undvika för mycket ljus; "bra mörker" är lika viktigt som "bra ljus". Lampor som bländar skall alltid undvikas.

Alingsås stadskärna skall ha ett stadsmässigt ljus, där utgångspunkten är armaturernas ljusbehandlande egenskaper före form och design. Lampor som är stilmässigt anpassade är oftast ljusmässigt främmande.

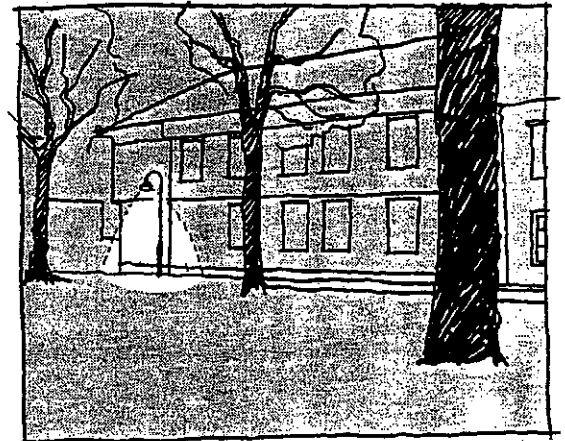
Ljuskällan har stor betydelse för hur ljuset upplevs. I stadskärnan kan högtrycksnatrium av god kvalitet användas, för att få ett ombonat ljus med bra färgåtergivningsförmåga. I parker och på platser med mycket grönska kan det vara lämpligare med kvicksilverfärlampor med utare färgtemp och bättre färgåtergivning tex Whiteson och mastercolour. I de fall inte för hög ljusstyrka krävs kan kompaktlydnör användas

1 yttre delar av...

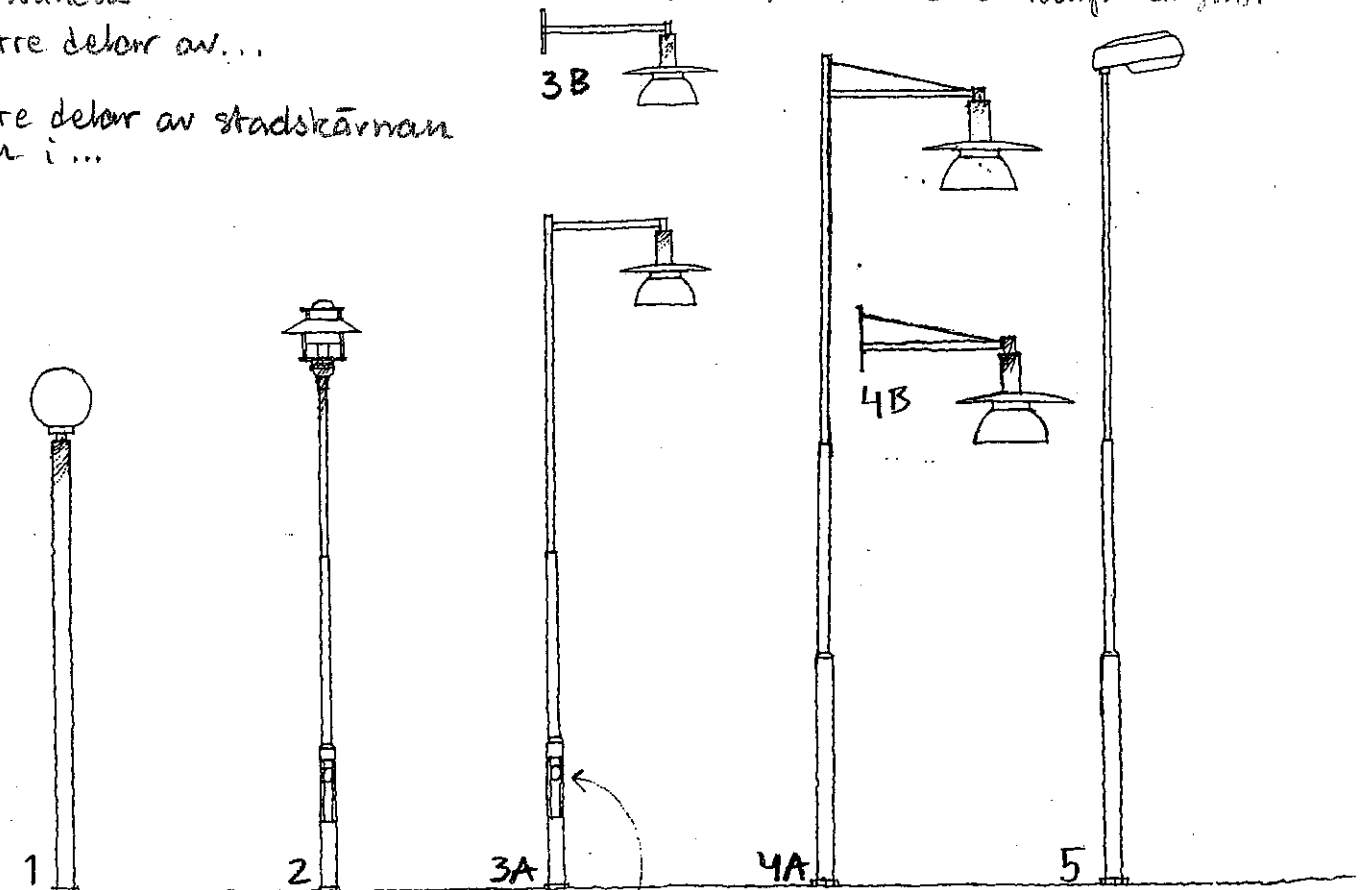
2 inre delar av stadskärnan och i...

BELYSNINGEN BÖR UNDERORDNAS HUSENS SKALA

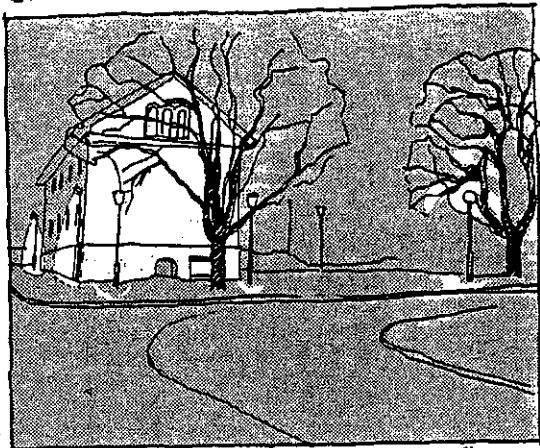
BRA EXEMPEL SOM BÖR STUDERAS

ALINGSÅS
VAPEN

GLOBARMATURER I ALLEN BILDAR LJUSRUM

FASADBELYSNING PÅ MUSEET SKAPAR STÄMNING

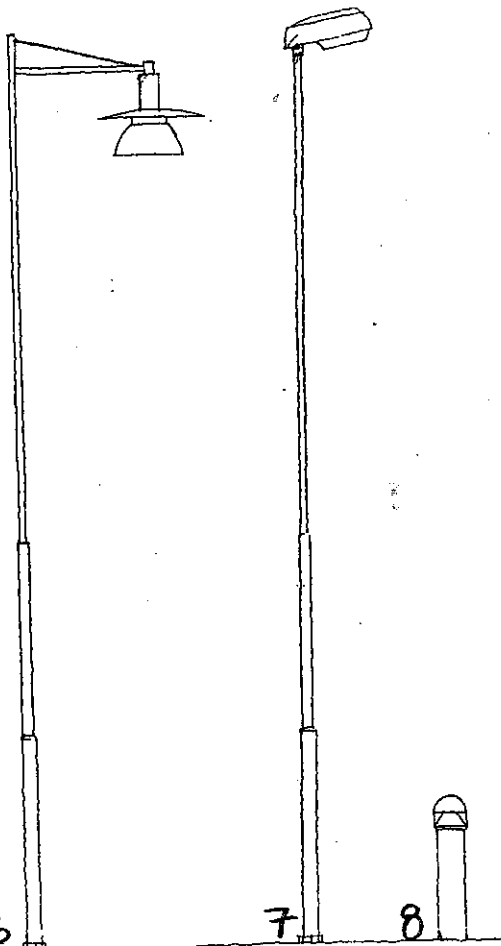
Följande armaturtyper föreslås för den allmänna belysningen:

1. Standardstolpe 3 m; runtomstrålade mjökvit glob utan dekordetaljer (typ KNM 001):
Används utmed Lillån, N. Ringgatans allé
2. Alingsås-stolpe 3,5 m; parkarmatur med diffust och riktat ljus (typ Noral Lido):
Används i Järtas park, Stadsparken och övriga grönområden utmed Stationsgatan samt i Norra Ringgatans allé,
- 3A. Alingsås-stolpe 4 m; armmonterad armatur med riktat ljus (typ Lyktan, lilla Stockholm)/
- 3B. Väggarm 4 m ö g; armatur med riktat ljus (typ Lyktan, lilla Stockholm):
Används på Kungsgatan och dess smala tvärgator i gamla staden samt på nya stadens trädplanterade gator,
- 4A. Alingsås-stolpe 5 m; armmonterad armatur med riktat ljus (typ Lyktan, lilla Stockholm)/
- 4B. Väggarm 5 m ö g; armatur med riktat ljus (typ Lyktan, lilla Stockholm):
Används på övriga prioriterade gator,
5. Standardstolpe 3-5 m; koffertarmatur (mindre) med riktat ljus,
Används på övriga mindre gator samt som komplement på N Ringgatan och nya stadens trädplanterade gator,
6. Standardstolpe 6 m; armmonterad armatur med riktat ljus (typ Lyktan, stora Stockholm):
Används på Magasinsgatan, N och S Strömgatan,
7. Standardstolpe 6 m; koffertarmatur (större) med riktat ljus:
Används på Stationsgatan.
8. Pollare (typ Louis Poulsen Starke Louis):
Används som komplement på vissa gångtytor.

Torgen, Museiparken och Kyrkoplan intar en särställning, där ett särskilt armaturprogram kan vara motiverat.

Fasadbelysning är ett bra sätt att skapa stämning och dramatik. Det kräver dock stora kunskaper både vad gäller arkitektur och ljus teknik. Metoden skall därför användas med stor försiktighet och god planering. Två typer finns: 1) Släpljus från armaturer placerade på eller vid fasad, 2) Strålkastarljus från håll eller underifrån. ~~Den senare typen bör endast användas på stenhus.~~

Se också PROGRAMSKISSER, sidorna 29, 32-33 och 35.

TORGEN

Torgen är tillsammans med Kungsgatan stadens hjärta. Stora torget är fortfarande en välbesökt handelsplats onsdagar och lördagar, medan det övriga dagar i huvudsak används för parkering. Lilla torget är permanent parkeringsplats och efter GL-terminalen stadens mest frekventerade busshållplats. Redan 1966, då kiosken byggdes, bildades kommittén för dess rivande.

Med de trafikregleringar som föreslås finns nu förutsättningar dels att återskapa positiva egenskaper från 1800-talets torg (sambanden, symmetrin, storheten), dels att införa nya element som vegetation, byggnader och möbler. Upprustningen av torget behandlas i (en särskild rapport.) *förslag till detaljplan för Torgom m.m.*

PARKERNA

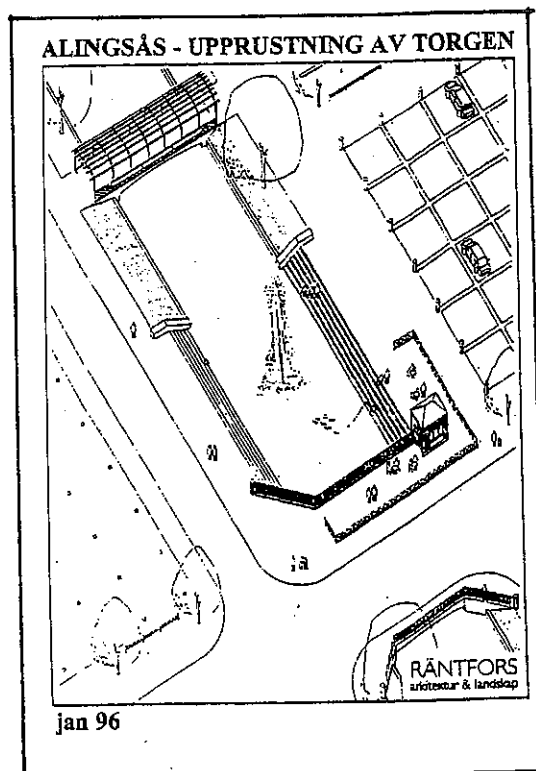
Järtas park

Järtas park är den allmänna lungan i stadskärnans östra del, men den upplevs idag som ganska avskild, särskilt från Kungsgatan. Parken bör öppnas och förses med ytterligare någon attraktion förutom den lilla scenen - kanske en damm. Samtidigt bör Järtas park få en tydligare arkitektonisk gräns mot omgivande gator. I anslutning till parken behövs också allmän telefon (toalett) och anslagstavla. Belysningen bör bytas mot stadens parkarmatur och förstärkas med några strålkastare mot de vackraste träden. Se också PROGRAMSKISS sid 35.

Museiparken

Museiparken är lugn oas i en annars bullrig del av centrum. Parkens stadsträdgårds-karaktär bör förstärkas genom en tydligare inramning. Parken är också lämplig för mindre kulturarrangemang av kammarkaraktär. (Ett upprustningsförslag ingår i torgbilagan.) *Ej aktuellt. Bilagan ersätts av förslag till detaljplan för Torgom m.m.*

** ej aktuellt*

Järtas park bör öppnas mot korsningen Kungsgatan-Östra Ringgatan (t v).

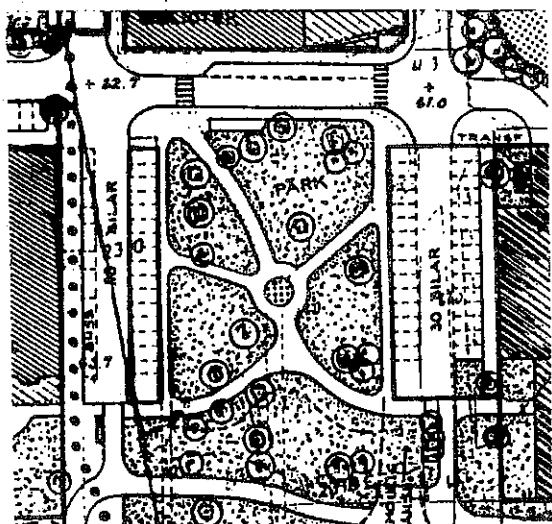

"Lek med boll" i Järtas park.

Kyrkoplan

Kyrkoplan på 1930-talet.

Stadsparken, förslag i gällande detaljplan.

Den gamla kyrkogården är en rofylld plats, bl a för den som vill pusta ut och söka skugga varma sommarkvar. Tyvärr stör den spontana cykeltrafiken diagonalt genom parken. För att förhindra denna, samt för att återskapa avgränsningen mot Stora torget, bör parken åter inramas med ett staket som harmonierar med lyktorna och gravplatserna (svart gjutjärn).

(Stadsparken) Hotellparken

En ny park finns planerad vid Stationsgatan, där busstationen låg innan den flyttades till den nya GL-terminalen. Parken inramas av stationen samt kvarteren Dryckeshornet, Bandvävaren och Bryggaren. Parken är en viktig del i stadens entré och bör ges stadsparkskaraktär. (En (upplyst) fontän i dess centrala del kan öka attraktiviteten och dämpa störningarna från Stationsgatan och järnvägen.) Fasadbelysning på omgivande stenhus och strålkastare på vissa träd kan också kvällstid förstärka det välkomnande intrycket. * ej aktuellt.

Övriga offentliga grönytor

Den lilla platsen i kvarteret Kronans södra del bör återställas till den trädgård den en gång var, inramad med ett traditionellt trästaket. Platsen skall i första hand vara en allmän oas, men kan möjligen också rymma en mindre uteservering.

Hotellträdgården bör stängas för biltrafik-parkering och trädgårdskaraktären förstärkas.

Museiparken 1995.

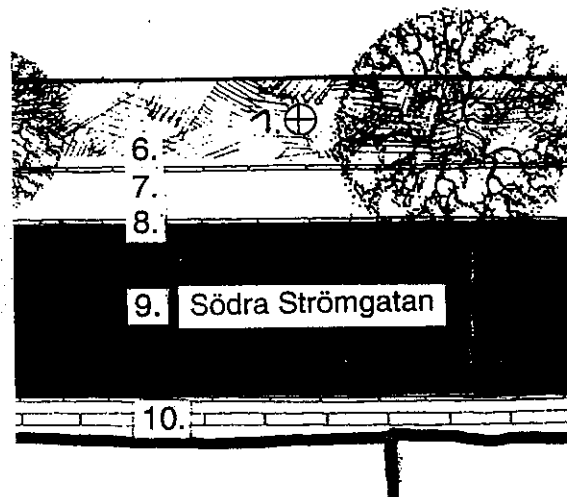
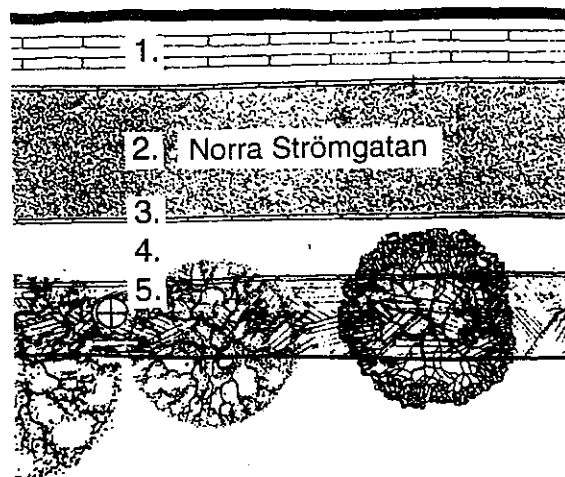
LILLÅN - PROGRAMSKISS

Gerdska ström är en stor miljömässig tillgång som bör tas tillvara på ett bättre sätt än idag. Med föreslagen trafikreglering blir detta möjligt. Körbanebredden på angränsande gator kan minskas, vilket ger utrymme för gångstråk utmed Strömgatorna, Färgaregatan och Södra Ringgatan. Gångbanorna bör vara grusade för att erhålla en mjuk övergång från vattnet, stenskoningen och grässtranden till gatan. Fler sittmöjligheter och en sammanhållande belysning behövs också. Vid torgen skapas möjlighet att åter nå vattnet samt att anordna en servering. (Kajerna är i behov av upprustning på vissa sträckor. I öster kan ett genomförande av den ursprungliga tanken med en omgrävning av ån fram till Östra Ringgatan diskuteras.) *Ej aktuellt*

Utformningsdetaljerna är viktiga för helhetsintrycket:

- Belysningsstolpar placeras ganska nära en trädkrona och ej mitt emellan två träd.
- Broarna markeras med (tätare) belysning.
- Längs vattnet väljs runtomstrålande globarmaturer för att erhålla en vacker vattenspegling och ljus på trädens grenar och lövverk. Ljuskällorna får ej vara för starka så att bländning uppstår.
- Trafikljuset på Strömgatorna bör vara riktat på körbanorna och väl avbländat för att inte konkurrera med belysningen kring ån.
- Broarnas namnskyltar bör om möjligt samordnas med broräckena.
- Längs gångbanorna anordnas sittplatser med enkla, dubbelsidiga bänkar.
- Tvätttrapporna restaureras och lyfts fram.
- Trädbeståndet beskärs och kompletteras.

*Broar, åstråk, vatten m.m. bör belysas så att bla. dessa effekter visas, dock ej nödvändigtvis på förväntat sätt.

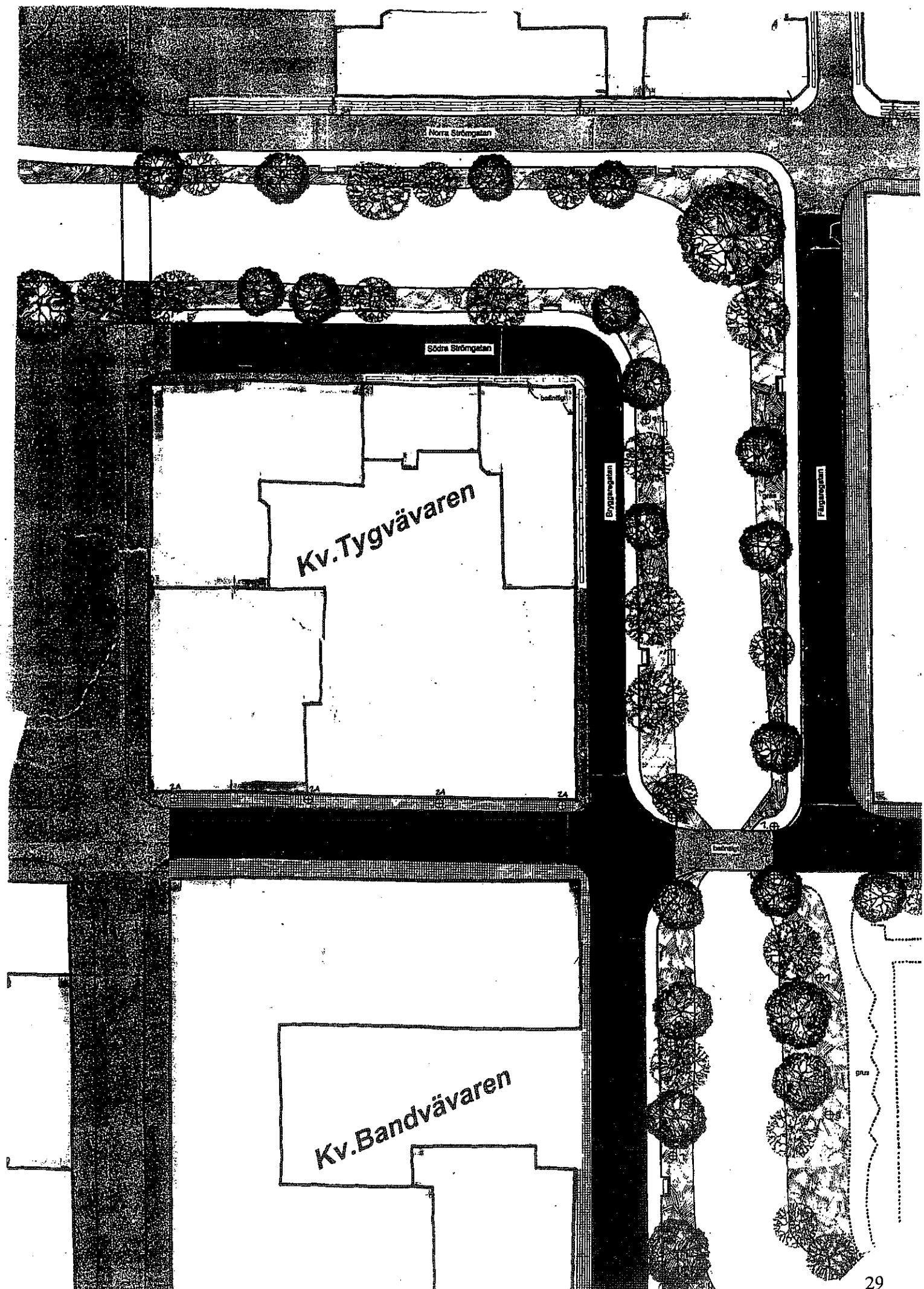

Gerdska ström, N och S Strömgatan

1. Gatsten med "pigtramp"
2. Gatsten i bågmönster
3. Kantsten av granit
4. Grus
5. Kantsten av granit
6. Kantsten av granit
7. Grus
8. Kantsten av granit
9. Asfalt med inslag av kvartssten
10. Bef gatsten med "pigtramp"

Armatyr nr 1

Utmed Gerdska ström anläggs strandpromenader med sittplatser.

Kv. Tygvävaren

Kv. Bandvävaren

Norra Strömgatan

Södra Strömgatan

Ergögatagan

Fläppgatagan

GAMLA STADEN - PROGRAMSKISS

I den inre delen av stadskärnan, där den högsta materialstandarden föreslås, bör all markbeläggning vara av natursten. Det harmonierar bäst med trähusbebyggelsen och de smala gatorna. Följande principsektion föreslås (kategori 1):

- Körbana: smågatsten i bågmönster
- Kantsten: granit
- Trottoar: smågatsten och fältsten i granit ("pigtramp")

Utformningen bör vara traditionell. Det gäller t ex gatukorsningarna. Kantstenen bör alltid följa kvarteret runt som en markering av planstrukturen med kvarter och gator. Körytorna bör "flyta" genom korsningarna utan särskilda markeringar. De markeringar som behövs för trafiken bör utformas så enkla och naturliga som möjligt, exempelvis granitpollare. Övergångsställen utformas med vit och mörkgrå smågatsten som bryter bågmönstret. Parkeringsplatser/zoner markeras med vita gatstenar i hörn och i en rytm utmed gatan. På Kungsgatans centrala del markeras en två meter bred möbleringszon för tillfällig försäljning, sommarserveringar och skyltning på gatans norra sida. Markeringen görs med vita gatstenar (om möblering, se också sidorna 18-23).

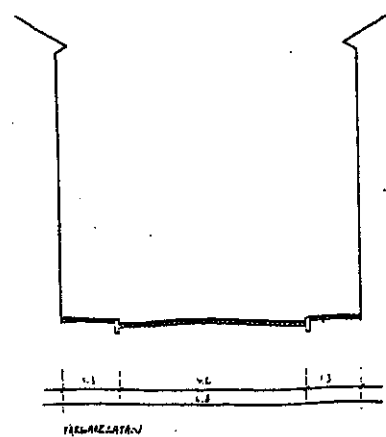
Gatubreddningarna som genomfördes på 1960-talet på Kungsgatan bör behandlas både så att stadsplanehistorien syns och så att trivselvärdet hos de små "torgen" tas tillvara. Den historiska utvecklingen tydliggörs genom att de ursprungliga kvarters- och trottoarlinjerna markeras med byte av markbeläggning och en formklippt trädrad. De moderna förändringarna fullföljs genom modern markbeläggning på de ytor som tidigare var bebyggd kvartersmark (10x10 cm betonggatsten).

På gator med reducerad biltrafik och mycket gångtrafik föreslås att nivåskillnaden mellan trottoar och körbana reduceras till ca fyra centimeter. En viss nivåskillnad är att föredra med hänsyn både till befintliga trappsteg till butiker och av estetiska och praktiska skäl.

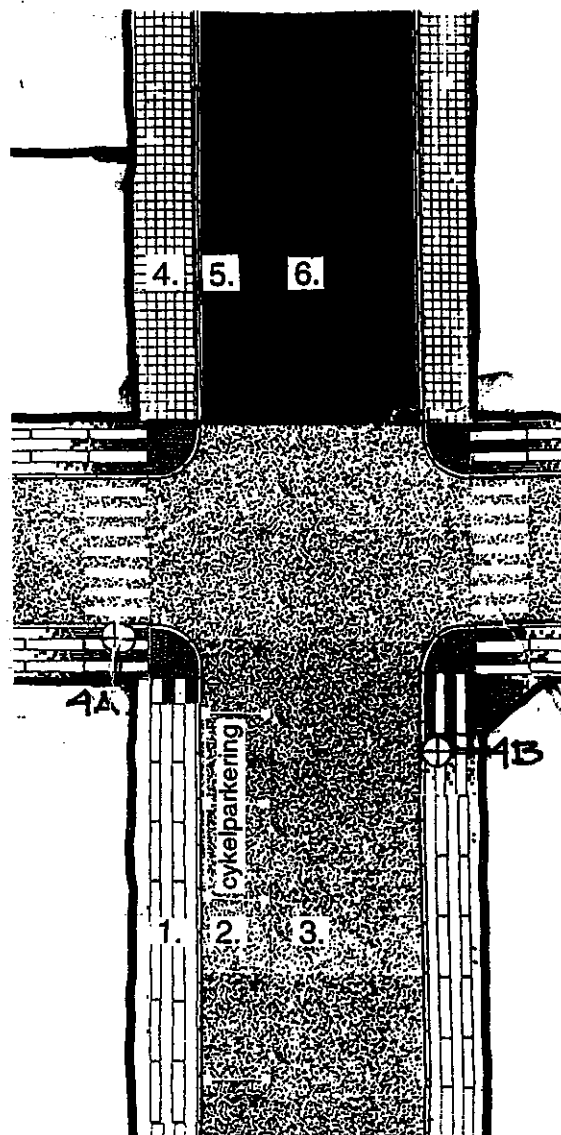
(Cykelparkeringen koncentreras till tvärgatorna så nära Kungsgatan som möjligt. Enkla, flexibla markeringar med pollare/staket räcker.) *Ej aktuellt*

Belysningen bör understryka de olika gatornas karaktär:

- Drottningggatans belysning bör markera gatans längdriktning och stärka intrycket av en stadsgata med småskalig trähusbebyggelse på båda sidor. Belysningen skall hjälpa bilister, cyklister och gående att samverka. Armaturer med riktat ljus placeras på väggarm eller på stolpe ca fem meter över mark. Avståndet bör vara så stort att något mörkare partier bildas mellan de ljusa

De nord-sydliga gatorna är ofta endast 6 till 7 meter breda och har 120 till 150 cm breda trottoarer.

Nygatans korsning med Drottninggatan

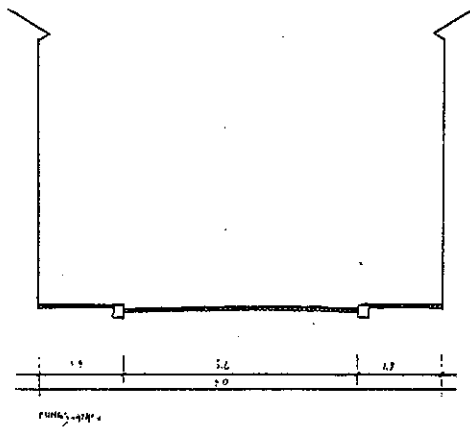
Kategori 1

1. Gatsten med "pigtramp"
2. Kantsten av granit
3. Gatsten i bågmönster

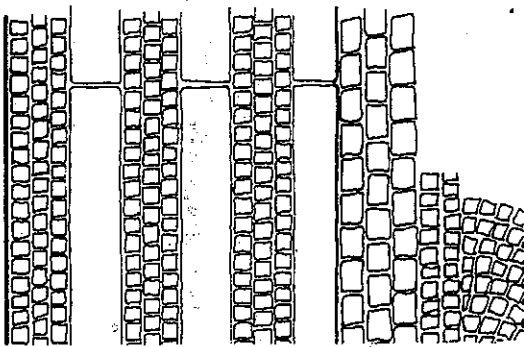
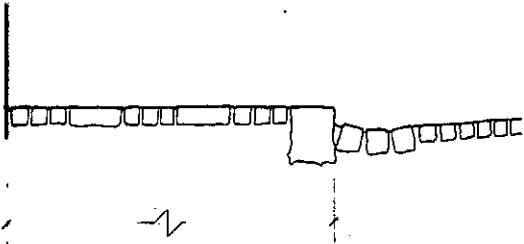
Kategori 2

4. Betongsten
5. Kantsten av granit
6. Asfalt med inslag av kvartssten

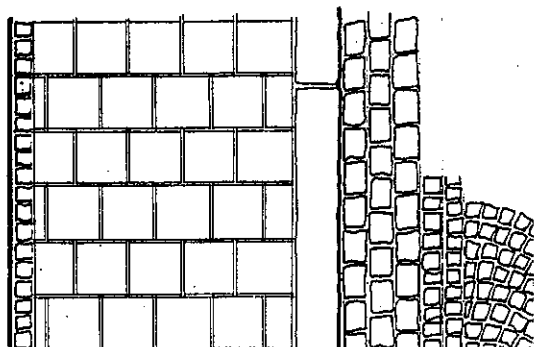
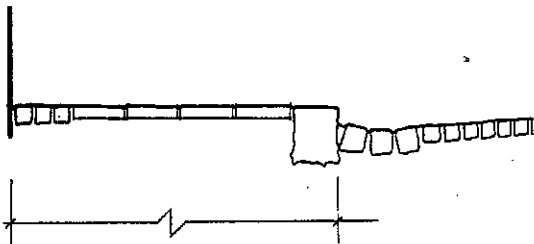
Armatur nr 4

De öst-västliga gatorna är vanligen 9 meter breda och har 190 till 210 cm breda trottoarer.

Trottoar, kategori 1

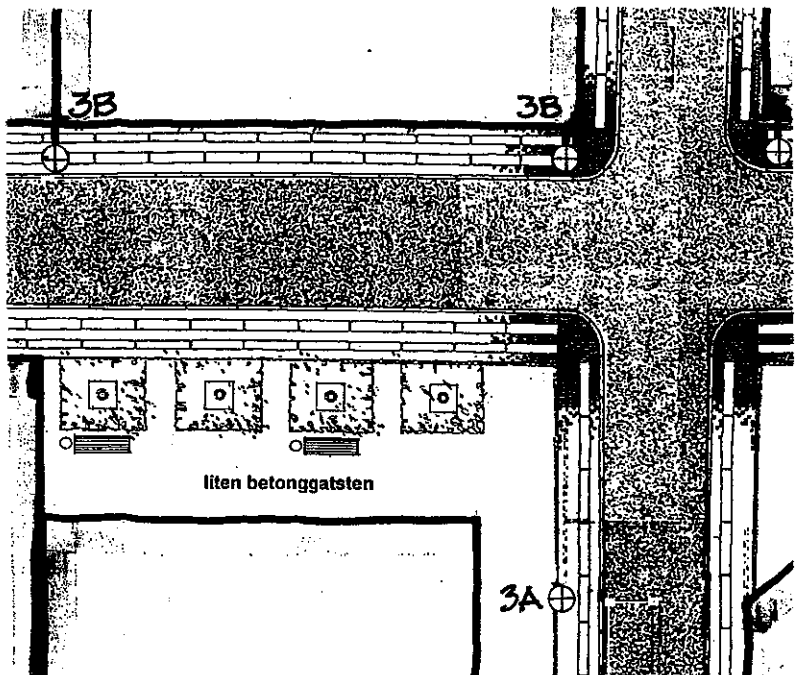

Trottoar, kategori 2

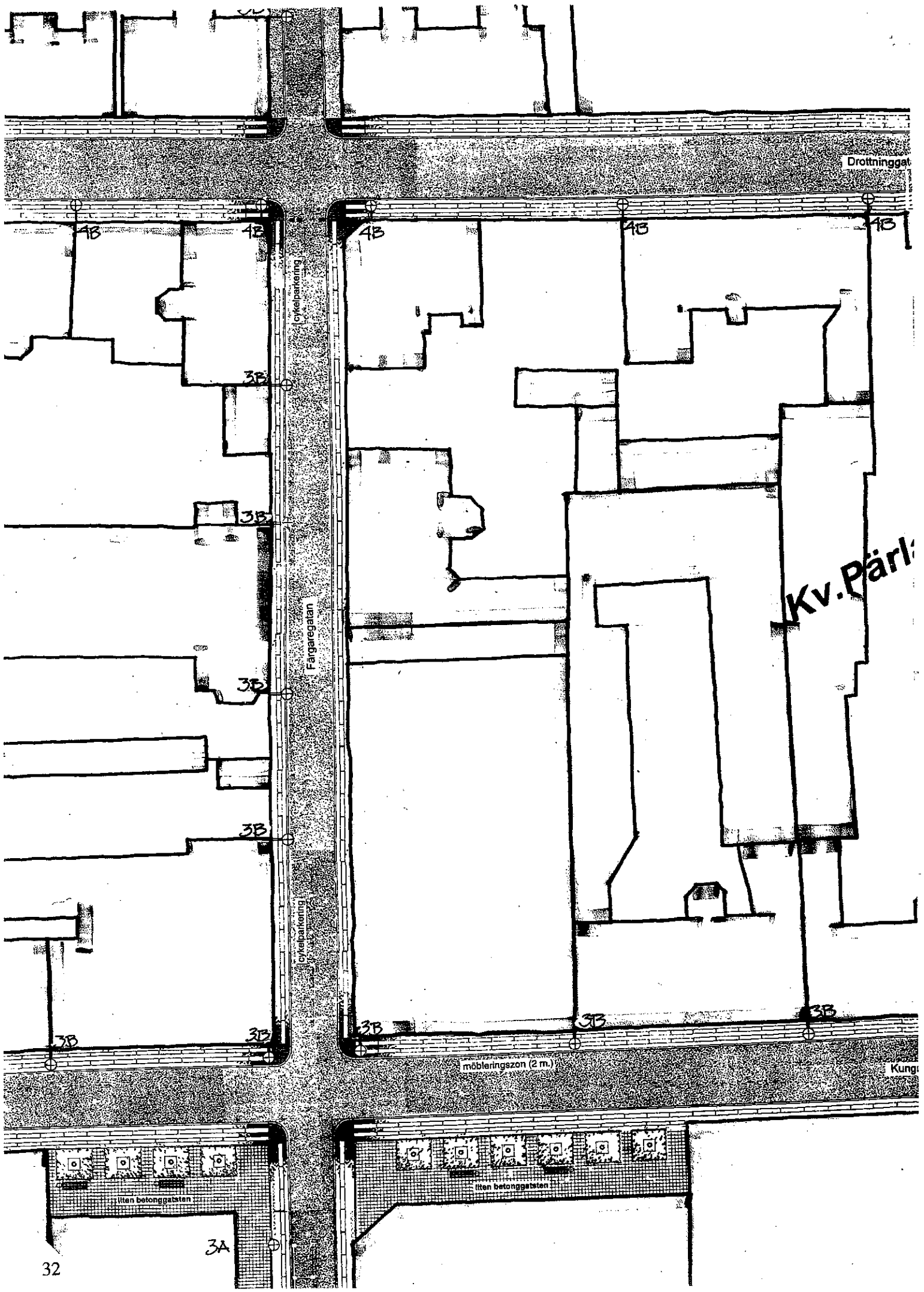
- partierna. Armaturplaceringen förtätas i gatukorsningarna.
- Kungsgatans centrala del bör ha lågt placerade ljuspunkter med riktat ljus mot marken och ett diffust ljus som beskriver husfasaderna. Ljuset skall ge gatan en rytm och vara ett stöd för den kommersiella belysningen från skyltfönstren. Armaturena kan därför placeras på relativt stora avstånd.
- Färgaregatans belysning bör också sitta lågt och anpassas till fotgängarnas skala. Belysningen skall skapa trygghet, stämning och länka samman Kungsgatan med Drottningggatan.
- Nygatan bör ljusmässigt korrespondera med Drottningggatan. Stolphöjd ca fem meter över mark; armaturer med riktat ljus främst mot körbanan.

Övriga gator i gamla staden, liksom undantaget Magasinsgatan, föreslås få följande principsektion (kategori 2):

- * Körbana: asfalt med inslag av vit kvartssten
- Kantsten granit
- Trottoar: slät betongsten 30x30 cm / asfalt med gatsten utmed fasad och vid körentréer

Platsen vid korsningen Färgaregatan-Kungsgatan.

Drottninggatan

cykelparkering

Färgargatan

cykelparkering

Kv. Park

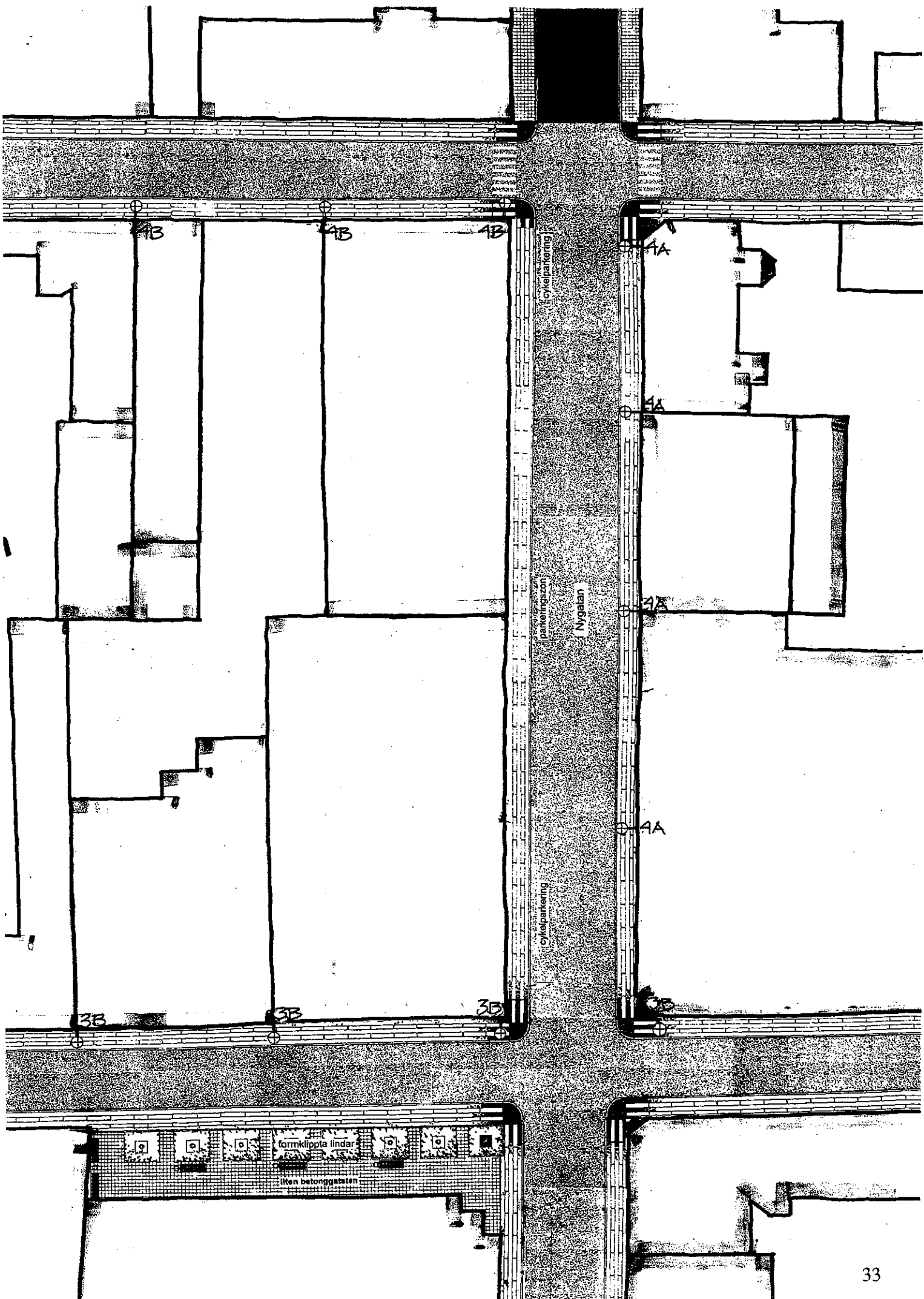
möbleringszon (2 m.)

Kungsgatan

liten betonggästen

liten betonggästen

3A

NYA STADEN - PROGRAMSKISS

De yngre delarna av stadskärnan har en glesare bebyggelse och grönare karaktär än den äldre delen. Detta motiverar en enklare markbehandling.

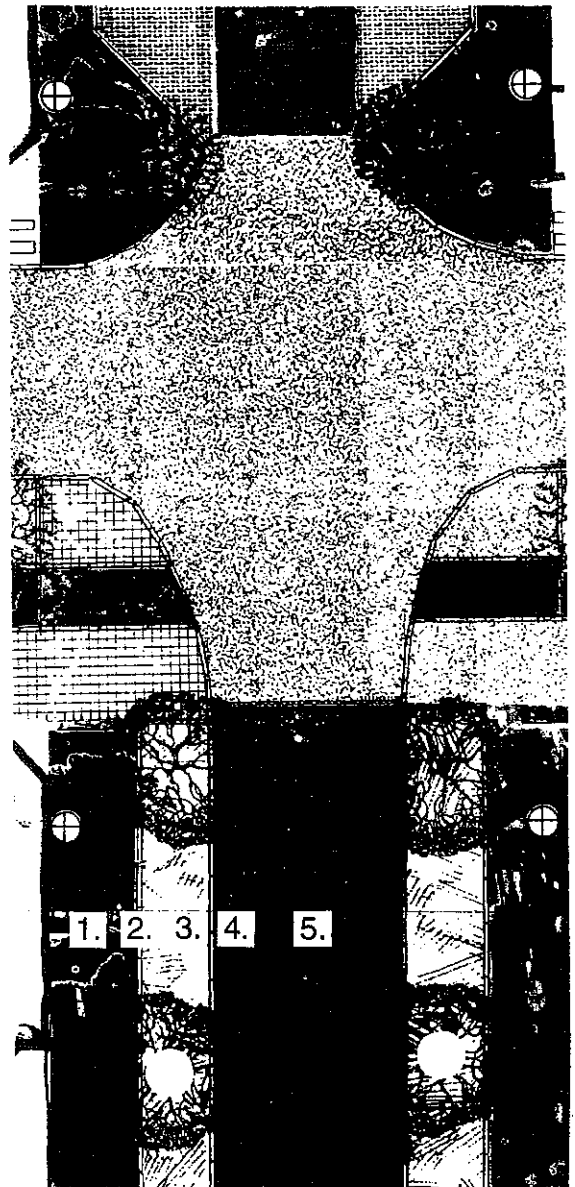
För nya staden föreslås följande principsektion (kategori 3):

- * Körbana: asfalt med inslag av vit kvartssten
- Kantsten: granit
- Grönzon: stensmjöl, gatstensrader, gräs, gräsarmering
- Trottoar: asfalt

Idealbilden av denna del av stadskärnan är lugna och harmoniska gator med många träd, stort inslag av gräs- och grusytor och relativt litet trafik samt en dämpad belysning. Där gatuparkering erfordras bör denna inordnas i grönzonen. För Alströmers- och Lendahlgatorna kan antingen en gräsyta avskilja trottoar och körbana eller en trädplanterad, grusad parkeringsyta (snedparkering) tillskapas.

Belysningen bör understryka den lugna och gröna karaktären.

- På Alströmersgatan och Norra Strömgatan placeras armaturer på eller vid husväggarna med riktat ljus mot trottoarerna. Förstärkt trafikbelysning behövs på Norra Strömgatans södra sida.
- Järtas park ramas in med runtomstrålade globarmaturer. Parkens inre belyses med parkarmaturer, några pollare och träd belysning.
- På Kungsgatan behålls befintliga armaturer på kvarteret Enighetens fasad. Globarmaturerna i grönzonen byts på sikt mot typ 1 eller typ 2.

Kungsgatans korsning med Alströmersgatan

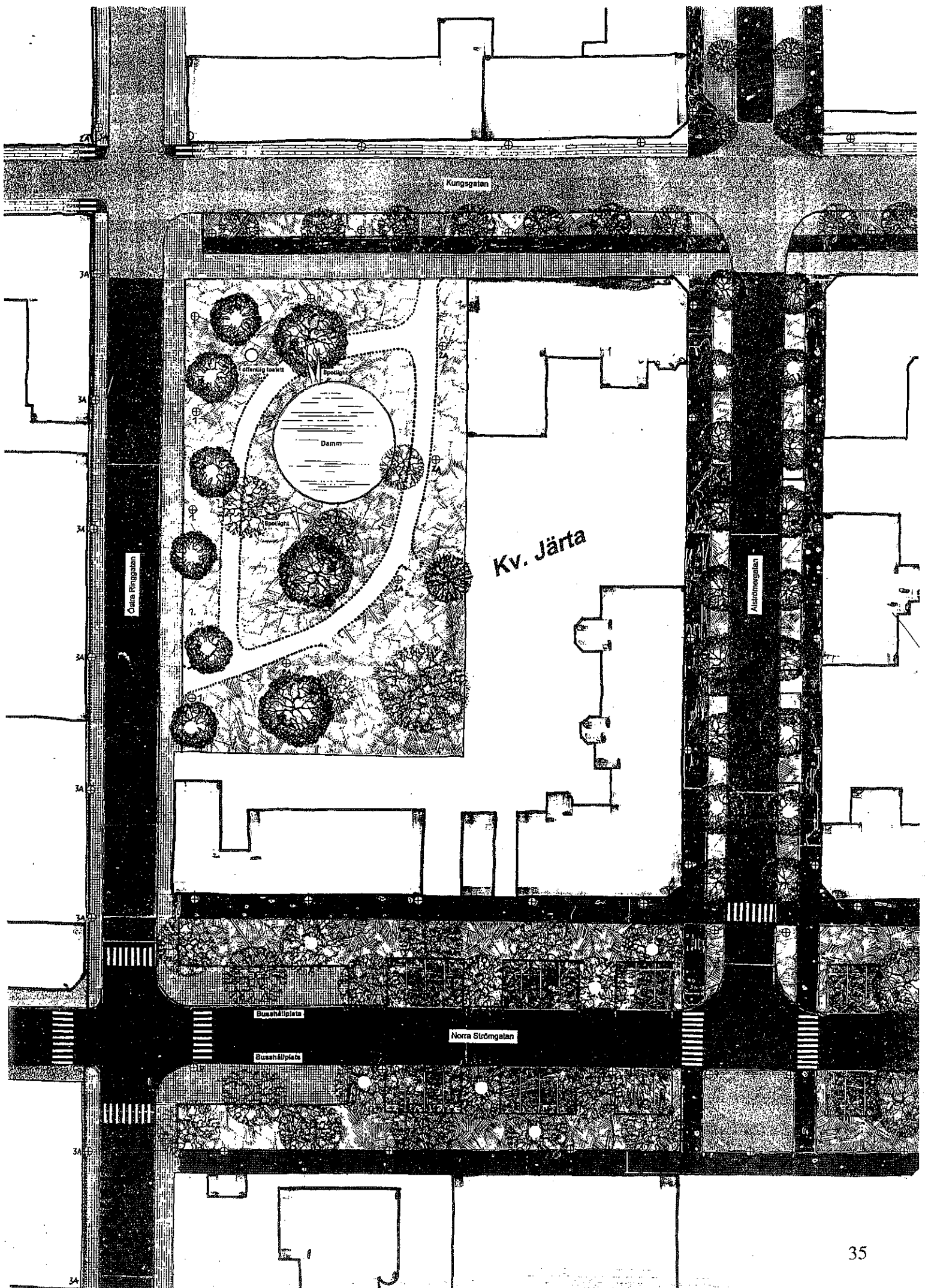
Kategori 3

1. Asfalt med inslag av kvartssten
2. Kantsten av granit
3. Gräs
4. Kantsten av granit
5. Asfalt med inslag av kvartssten

Armatur nr 3/4

Alströmersgatan
Vacker trädallé

Kungsgatan

Östra Ringgatan

Alsterövegatan

Kv. Järta

Buss hållplats

Norra Strömngatan

Buss hållplats

UTFORMNING AV KVARTEREN

FASTIGHETSINDELNING

En viktig förutsättning för stadskärnans småskaliga karaktär är fastighetsindelningen. (Endast i undantagsfall bör denna ändras genom sammanslagningar av flera fastigheter.)
Sammanslagning av fastigheter bör ej medges

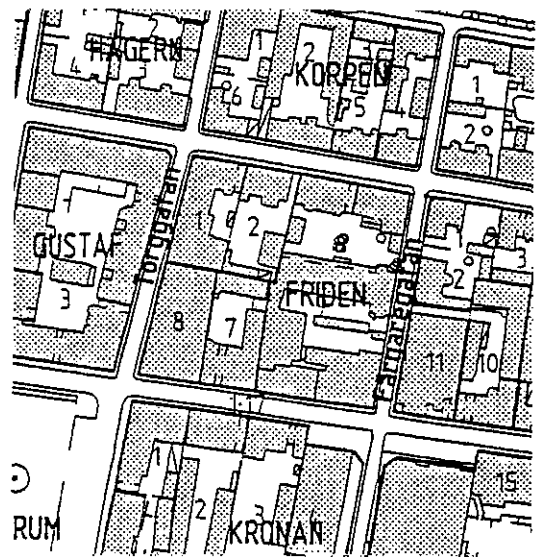
BYGGNADER - OM- OCH TILLBYGGNAD

Fasader

Befintliga äldre ytskikt med detaljer bör behållas. Endast skadade delar bör bytas ut och då mot nya med samma utseende. Gathus bör målas med täckfärg. Färgen bör vara sådan att den inte inestänger fukt i fasaden. Gårdshus kan lämpligen avfärgas med Falu rödfärg eller annan slamfärg. Beträffande vilken kulör som skall väljas vid ommålning av gathus respektive gårdshus skall kontakt tas med stadsarkitektkontoret för samråd och bedömning om bygglov behövs eller ej. Kontoret kontakter i sin tur i vissa fall Alingsås museum eller läns museet.

Utvändig tilläggsisolering förändrar avsevärt byggnadens karaktär och bör därför undvikas.

Fönstrens form och placering är ytterst viktiga för husets utseende. De äldre icke kopplade fönstren med lösa innanbågar har ofta visat sig vara av mycket god kvalitet och även ha en tillfredsställande isoleringsförmåga mot kyla och buller. I många fall är det därför bäst och billigast att reparera och måla om de äldre fönstren. Om man ändå vill byta ut dem mot kopplade fönster är det viktigt att dimensioner, upphängning och spröjsindelning behålls. Det innebär att eventuell mittpost och tvärpost blir fasta. Spröjsar bör vara fast anbringade, åtminstone genom den yttre fönsterrutan. Ändring av fönsteröppningen bör undvikas. Det blir dessutom oftast billigare att specialbeställa ett nytt fönster än att bygga om till standardmått. Tvåglasfönster kan accepteras i de flesta fall. Treglasfönster förändrar fönstrens proportioner och bör undvikas, liksom karmar och bågar av andra materiel än trä. Även isolerrutor bör undvikas med tanke på att aluminiumlisterna mellan glasen verkar främmande i miljön. Inåtgående fönster godtas där så erfordras för fönsterputsning.

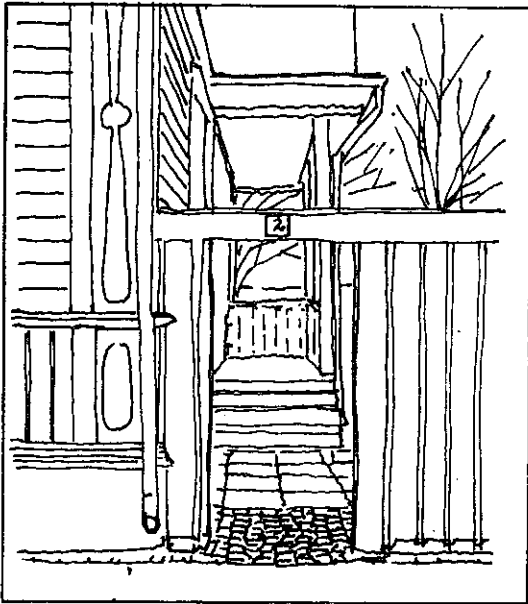
Fastighetsindelningen bör bevaras.

Utvändig tilläggsisolering förändrar karaktären och bör undvikas.

Stora Torget, kvarteret Kronan.

De många omsorgsfullt utformade detaljerna bör behållas.

Ombyggnaden har helt förändrat husets karaktär.

Tak

Den ursprungliga taktäckningen, vanligen lertegel, bör behållas. Andra material kan dock användas, under förutsättning att de har i huvudsak samma färg och karaktär som de ursprungliga. Vindskivor och andra detaljer bör konstrueras lika de ursprungliga. Nya takfönster och takkupor bör endast tillåtas i begränsad omfattning och då mot gårdarna.

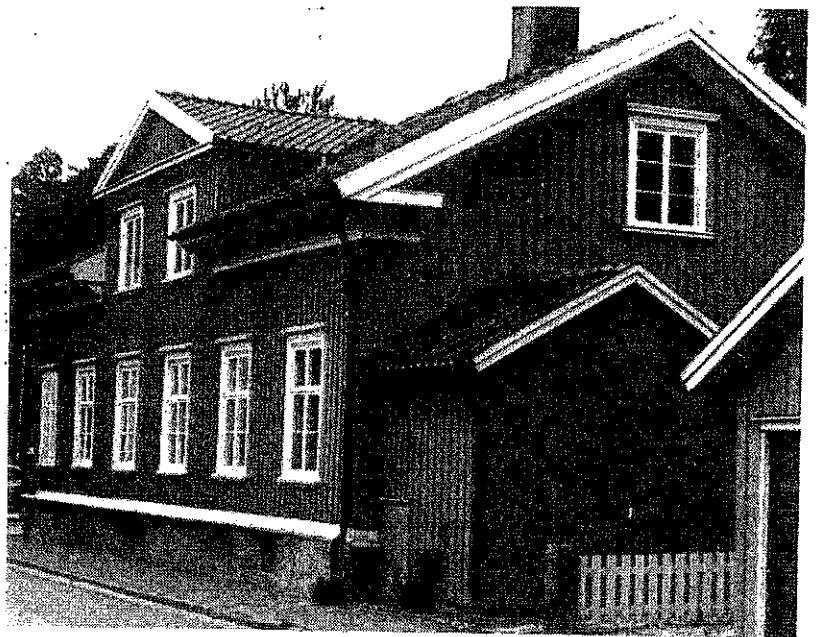
Detaljer

Det finns många detaljer som tillsammans bidrar till en värdefull helhet. Exempel är portar, entréer och plåtdetaljer. Vid ombyggnad bör dessa om möjligt bevaras i ursprungligt skick.

Ofta kan nya funktioner (badrum o dyl) eller nytt användningssätt införas utan att planlösningen ändras. Minsta möjliga förändringar är naturligtvis också billigast. Kakelugnar, eldstäder, snickeridetalljer, brädgolv, m m bör också bevaras.

Sentida förändringar

Många äldre hus har byggts om och till en eller flera gånger. Ofta ansluter förändringarna väl till husens ursprungliga karaktär, men ibland har förändringarna helt eller delvis spolerat de kulturhistoriska och miljömässiga värdena. Vid framtida ombyggnader kan misstagen i många fall rättas till med enkla åtgärder.

Drottninggatan, kvarteret Alströmer 3. Exempel på varsam ombyggnad.

BYGGNADER - NYBYGGNAD

Behov av råd och riktlinjer

Många stora förändringar har skett i stadskärnan under 80-talet. Ännu återstår några större nybyggnadsprojekt och kontinuerligt sker mindre förändringar. Stadskärnan blir aldrig färdig, vilket bidrar till dess charm.

Det nya och det gamla måste kunna stå bredvid varandra. Även om de nya husen representerar sin tid och tillför stadskärnan nya kvaliteter genom dagens byggnadsteknik och arkitektur/stilideal måste de anpassas till det äldre bebyggelsemönstret så att trä- och småstadskaraktären behålls.

För att klara denna anpassning måste vissa regler följas. Särskilt när nya byggnader uppförs i direkt anslutning till äldre, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse blir det ett krav att reglerna efterlevs. I mindre känsliga lägen får reglerna form av rekommendationer. Vid projektering av ny bebyggelse är det angeläget att samråd tidigt sker med stadsarkitektkontoret, som i sin tur vid behov tar kontakter med Alingsås museum respektive länsmuséet.

I detaljplaner efter 1980 finns oftast följande generella bestämmelse om anpassning av nya hus:

- * Ny-, till- och ombyggnad skall till allmän karaktär och materialverkan ansluta till befintlig, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i grannskapet.

Vidare finns i planerna bestämmelser om läge, volym och form samt i de flesta fall fasad- och takmaterial. Följande råd och riktlinjer är en utveckling av hur bestämmelserna bör tillämpas.

Byggnads läge och mått

Möjligheterna till en naturlig anpassning av nya hus bestäms på programstadiet, d v s när husens innehåll och storlek bestäms.

- * Husen bör inte ha en längre fasad mot gatan än 15-20 meter.
- * Husdjupet bör ej överstiga 12 meter. I känsliga lägen, där gavlarna syns från gatan och ansluter till äldre värdefulla hus, bör djupet begränsas till maximalt 9 meter.

Äldre tvåvåningshus är oftast kortare än 20 meter.

Sänkbart bottenbjälklag för flexibel användning.

En viktig anpassningsfråga är bottenbjälklagets läge över gatan. Lokaler bör ligga i gatuplanet, medan bostäder helst bör ligga högre. En flexibel lösning är att vid bostadsanvändning bygga ett sänkbart bjälklag 30 cm över gatunivån. Detta är särskilt viktigt i kvarter som gränsar till den inre handelskärnan. Det är en fördel om sockelhöjden kan varieras från hus till hus.

Sammanbyggda hus bör inte eftersträvas generellt. Slutna kvarter i gamla staden kan också åstadkommas med en kombination av byggnader, portar och plank. Vetvegetation som kommer ut i gaturummet kan vara ett tillskott på vissa platser.

Fasader

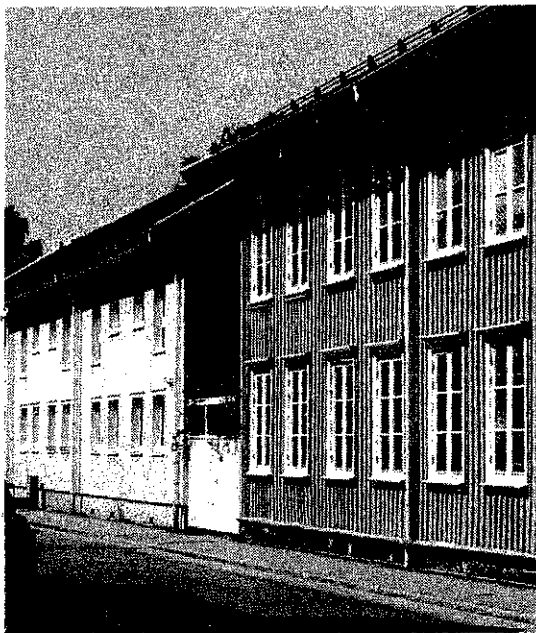
Trä är det helt dominerande fasadmaterialet längs Drottninggatan. Nya hus bör därför här ha ytskikt av trä. I övriga områden bör även putsade hus tillåtas. Andra material kan prövas om särskilda skäl föreligger med hänsyn till omgivningen.

Allmänt förekommande träpanel är lockpanel, locklistpanel och fasspontad panel. Flera paneltyper som används i dagens produktion skiljer sig från de äldre husens paneltyper och bör undvikas. Träpanelen skall mot gatan täckmålas, helst med linoljefärg i ljus och mild kulör.

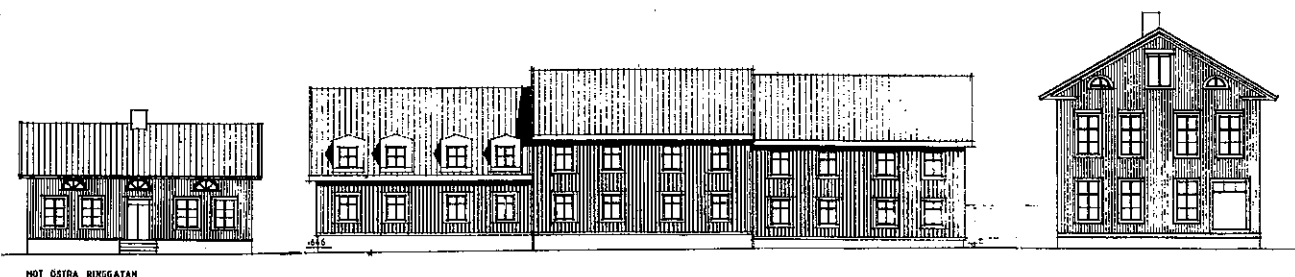
Fönstersättning och fönstrens utseende är kanske de karaktäristika som tydligast brukar skilja ett nytt hus från ett gammalt. Denna karaktärsskillnad bör i allmänhet finnas. En lagom anpassning bör kunna nås genom att fönstren ej placeras i nisch, ges en proportion - storlek och förhållande höjd/bredd - lika äldre fönster och ej placeras i hörn. Träfönster bör genomgående användas.

Balkonger och större burspråk bör undvikas mot gatorna. Uteserveringar bör ges en enkel inramning och ej byggas in (se sid 20).

Sockelns utformning bör ägnas särskild omsorg, så att en god helhetsverkan mellan husets träfasad och trottoarens stenbeläggning erhålls.

Fönster bör ej placeras i nisch.

MOT ÖSTRA RINGGATAN

Kvarteret Enigheten, fasad mot Östra Ringgatan. Exempel på god anpassning av nya hus till befintliga, kulturhistoriskt värdefulla.

Tak

Den förhärskande takformen bör även framgent vara symmetrisk sadeltak, men brutna tak kan prövas i vissa lägen. Taken bör ha en sådan resning att takfallet kan uppfattas från gatan.

- * Gathusens sadeltak bör ha en taklutning mellan 30° och 35°. Brutna taks nederdel bör ej ha en lutning överstigande 65°. Gårdshus kan ha en taklutning mellan 14° och 38°.

Takformen i kvartershörn är en viktig men svår anpassningsfråga. Valmade tak bör undvikas då det i allmänhet medför att husen verkar tjocka och klumpiga.

Taksprången bör vara minst 50 cm och i allmänhet ej vara intäckta på undersidan.

Taktäckningen bör vara takpannor i matt, tegelröd färg eller slätplåt.

Detaljer

Huvudentréer till bostäder bör bli av trafiksäkerhetsskäl placeras mot gårdarna. Gathus kan dock förses med någon port mot gatan samt entréer till eventuella lokaler/butiker.

För att inte de nya husen skall verka sterila bredvid de gamla bör särskild omsorg ägnas snickeridetaljer som taksprång, knutbrädor, fönsterfoder och dropplister.

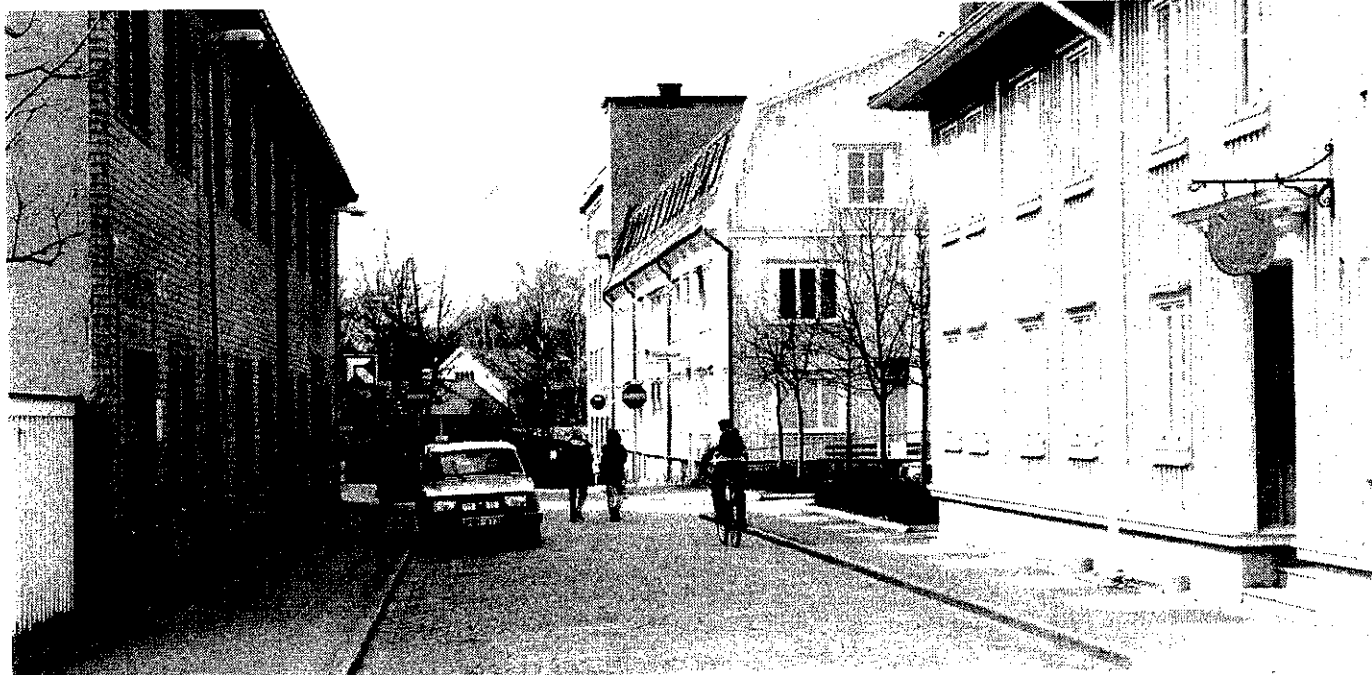
Ej sammanbyggda hus bör sammanbindas med plank eller staket av trä i gräns mot gata. I gamla staden är relativt höga plank vanligast. I nya staden passar lägre staket bättre.

I Gamla staden bör husen bindas samman med plank.

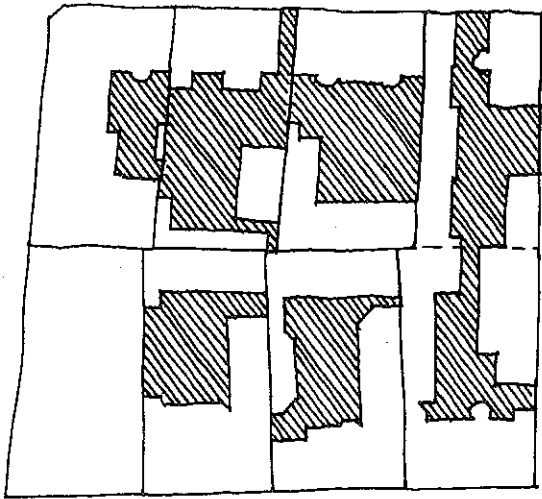
I Nya staden bör staket användas.

Kungsgatan, kvarteret Solen nr 13. Bra exempel på anpassad nybyggnad.

GÅRDAR

Kvarterens gårdar har under 1980-talet genomgått stora förändringar. Fortfarande finns dock gårdsmiljöer i starkt behov av miljöförbättrande åtgärder. Det gäller t ex kvarteren Färgaren, Jägaren och Oxen. Följande riktlinjer bör därvid vara vägledande:

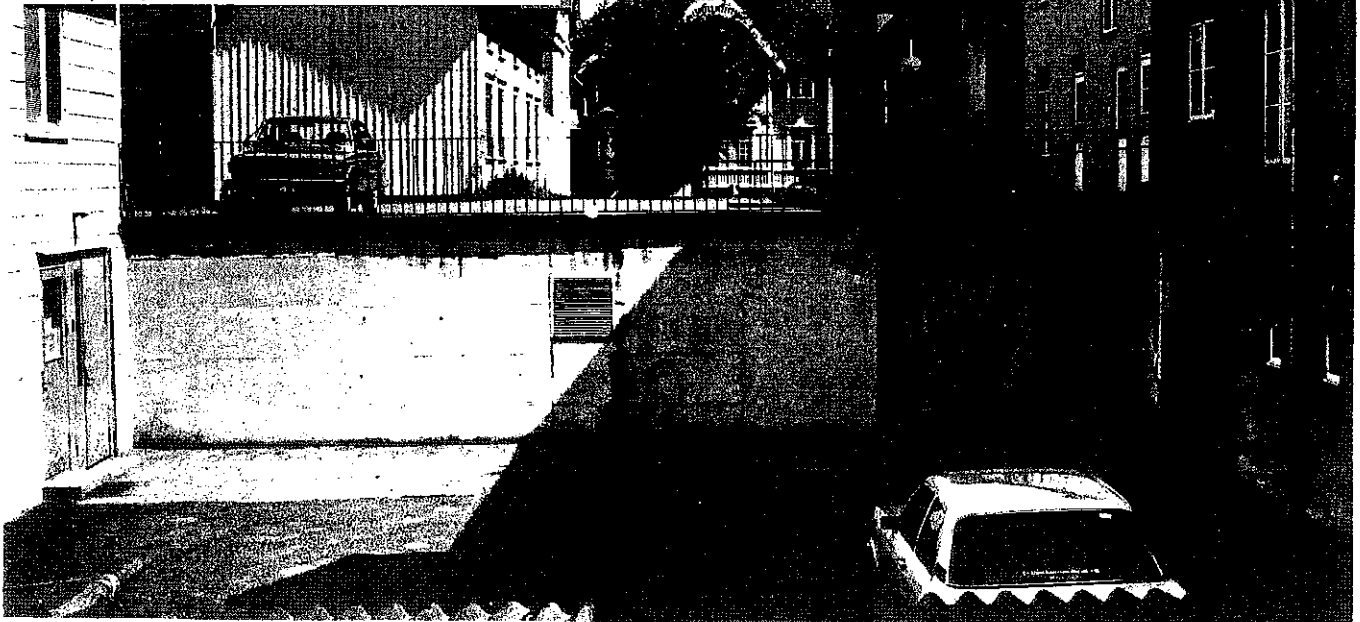
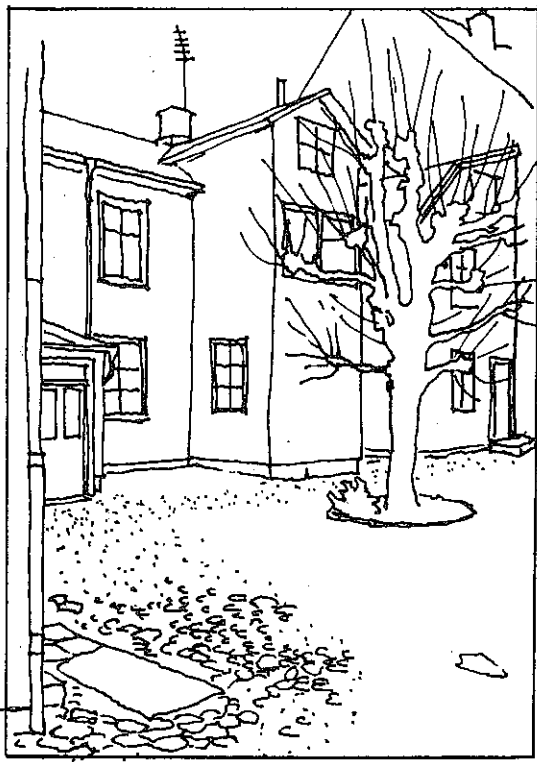

Kvarter med många mindre gårdsrum.

- * Kvarterens uppdelning i ett antal mindre gårdsrum - ett per tomt - bör där så är möjligt behållas. I vissa fall kan en sammanslagning till större, gemensamma gårdsrum vara den bästa helhetslösningen.
- * Befintliga äldre gårdsbeläggningar med fältsten och gäststen bör bevaras och kompletteras varsamt. Det samma gäller detaljer som plank, staket, vattenpumpar och belysningsarmaturer.
- * Där gårdens yta inte räcker till både uterum för boende och verksamma samt parkering skall det förstnämnda prioriteras. Uterummen bör ges en omsorgsfull utformning för både barn och vuxna.
- * Utrymme för lastning och lossning eller parkering bör ej placeras i direkt anslutning till bostäder.

Där gemensamma gårdsupprustningar krävs kan gemensamhetsanläggning vara en lämplig form för samverkan.

Enkel gårdsutformning.

Kvarteret Färgaren - stort behov av gårdupprustning.

KONSTNÄRLIG UTSMYCKNING

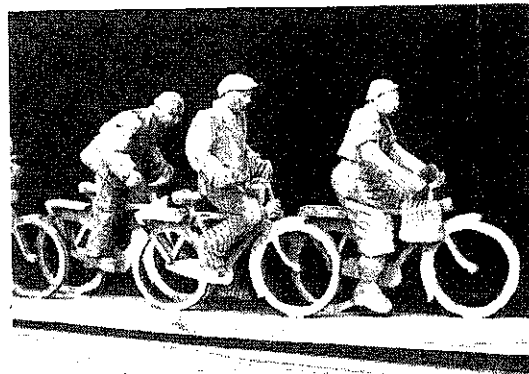
Konstnärlig utsmyckning kan fungera som ett utropstecken eller ett karaktärsskapande inslag i både den utvändiga och invändiga miljön. Konstverk kan påminna om stadens historia. De kan också meddela ett budskap.* Inte bara konstverk utan också omsorgsfullt utformade detaljer kan betraktas som konstnärliga och bidra till en god helhet. Det är viktigt att utsmyckningen är med från början i planering och projektering.

1973 infördes "enprocentsregeln" om stöd till konst i statens offentliga byggande. Motsvarande regel för kommunala byggnadsprojekt är 0,5 %, vilken till kom 1980. Sedan 1962 har det i samband med bostadsbyggande funnits möjligheter till särskilda bidrag för konstnärlig utsmyckning eller gestaltning. Alingsås museum kan lämna upplysningar om detta.

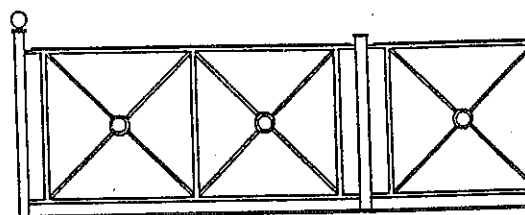
Några idéer till ny konstnärlig utsmyckning:

- Lämpliga platser för konstverk kan vara platserna utmed Kungsgatan, kvarteret Kronans södra del, Lilla torget mot Lillån,
- Vattenkonst kan berika Lillån mellan torgen, Järtas park och Stadsparken,
- Broräcken, emblem och skyltar i exempelvis smide kan förhöja gatumöblers estetik och skönhet.

Fler idéer presenteras i PROJEKTKATALOGEN.

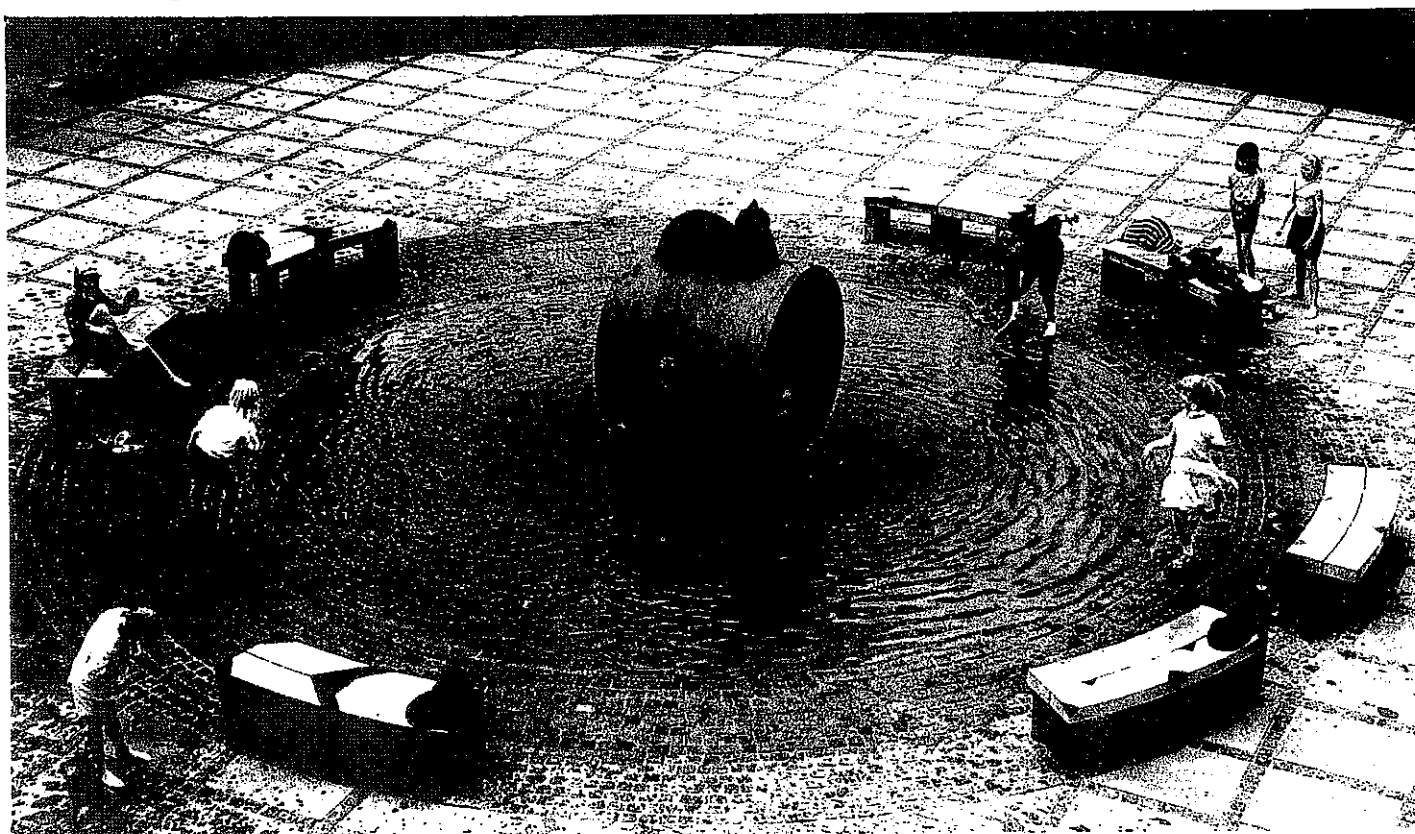

Ett konstverk med budskapet cykla mer!

Broräcke.

* och utgöra spännande lekutrust.

Vattenkonst för lek och avkoppling.

MER ATT LÄSA

Byggnadsvård (Älvsborgs länsmuseum, förnyas kontinuerligt)

Kommunalpolitik och gamla hus (Hogdal och Lampel 1976)

Nya hus i en gammal stad (Sture Balgård 1976)

Bostadsförbättring med varsam hand (Riksantikvarieämbetet, m fl 1987)

Husen kring torgen (Mikael Zethelius 1994)

Byggnaders särdrag (Boverket 1995)

Gamla stan, bevarande och upprustning (Stockholms stadsbyggnadskontor 1981)

Förnya stadskärnan (Företagarnas riksorganisation, m fl 1990)

Hela gatan (Planverket 1987)

Den goda stadsgatan (Sture Balgård 1994)

Göteborgs Uteserveringar (Göteborgs stadsbyggnadskontor 1994)

Bättre byrum (Dansk Byplanlaboratorium 1995)